AKİS

Yeni Parti

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

BABIÂLİ'DE FIRTINA

FİYATI : 1 LİRA

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XX, Sayı: 342

Yazı İşleri
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 11 89 92 P. K. 582 - Ankara

•

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgalı Matbaa Tel: 11 52 21

•

İstanbul Bürosu
Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 12 07

•

Başyazar
Metin Toker

•

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür
Kurtul ALTUĞ

•

Karikatür :
TURHAN

•

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

•

Klişe :
Doğan Klişe

•

Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :

3 aylık	**(12 nüsha)**	**: 10.00 lira**
6 aylık	**(25 nüsha)**	**: 20.00 lira**
1 senelik	**(52 nüsha)**	**: 40.00 lira**

İlan şartları :
Santimi : 20 lira
8 renkli arka kapak : 2.500 TL
İlân işleri :
Telefon : 11 52 21

•

Dizildiği yer :
Rüzgârlı Matbaa
Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
FİYATI: 1 LİRA
Basıldığı tarih: 15.1.1961

Kapak resmimiz
Gazeteciler
İşçi - Patron anlaşmazlığı

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

AKİS'in bu sayısı hazırlanırken mecmuanın kurmay heyeti, her zamanki gibi bir toplantı yaptı. Toplantıda çalışanlar ve çalıştıranlar hazırdı. Haftanın meseleleri, bu meseleler karşısında AKİS'in alacağı vaziyet görüşüldü. Bir kaç gün önce, Kapak Adamı olarak Temsilciler Meclisinin Başkanı Kâzım Orbay seçilmiş, kapak kompozisyonu hazırlanmıştı. Fakat toplantıda, Babıâlide kopan fırtınanın, önem bakımından Kuruca Meclis faaliyetini geride bıraktığı, buna mukabil siyasi hayatın açılmasıyla alakalı İçişleri bakanlığı tebliği ve ondan doğan durumun Babıalideki fırtına kadar ehemmiyetti olduğu ortaya çıktı. Bunun üzerine kapak kompozisyonunun "Basın" yazısıyla ilgili olması, fakat YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızda "Demokrasi" yazısının daha öne alınması fikirleri üzerinde mutabakat hasıl oldu. Böylece meseleler tasnif edildikten sonra, meseleler karşısında AKİS'in alacağı vaziyet görüşüldü. Tabii, canlı hadise dokuz gazete sahibinin gazetelerini, şimdiye kadar görülmemiş bir şekilde üç gün kapatma kararlan ve bu kararın tatbik mevkiine konuluşuyla birlikte patlak veren karışıklıktı.

AKİS'in kurmay heyeti, her hangi bir hükme varmadan önce, başka bir çok kimsenin aksine, kanunları dikkatle inceledi. Bunun için 9 ve 10 Ocak 1961 tarihli Resmî Gazeteler bulundu, metinler okundu. Derhal görülen şu oldu: Çalışanlarla çalıştıranların münasebetlerini tanzim eden kanunda var olduğu bildirilen bir takım kayıtlar yoktur ve bu kanun esas itibariyle mükemmel bir kanundur. Arkadan, Basın - İlan Kurumunun kuruluşuyla alakalı kanun gözden geçirildi. Onda da Basın Hürriyetini, ama topyekûn Basının hürriyetini tehdit, hattâ tehdit eden bir cihet görülmedi. Buna mukabil bir takınır aksaklıklar müşahede edildi ki bunları düzeltmek için gazete kapatmak değil, gazetede aklı başında yazılar yazmak gerektiği belirtildi. Böylece, AKİS'in mesele karşısındaki vaziyeti meydana çıkmış oldu ve "Basra" yazısının o ışık altında hazırlanmasına karar verildi. Bunun üzerine bir yandan İstanbuldaki AKİS ekibi, diğer taraftan Ankaradaki İstihbarat teşkilatımız harekete geçerek hadiselerin doğuşu, gelişmesi ve cereyan tarzı konularında en esaslı, ciddi bilgiyi toplamaya koyuldu. Çalışanlar ve çalıştıranlar tamamile eş gözle görüldü, tutumları aynı ölçülerle değerlendirildi. Yazı hazırlanırken AKİS'in sükunet tavsiye etmesi, kim aşırılık yapmışsa onun yerilmesi, bir anlaşma zemininin bulunmasını ve uzlaşmayı kolaylaştırması uygun görüldü. Her çeşit demagoji, kimden gelirse gelsin -Basın Hürriyetini kendi menfaatleriyle biraz fazla karıştıran gazete sahiplerinden ayda üç, dört bin lira maaş alıp hususi otomobil edinebildikleri halde ellerinde "Simidimiz ve hürriyetimiz için mücadele ediyoruz" diye levhalar dolaştıran fikir işçilerine- AKİS'te tenkit edilecek, hadiselerin hikâyesi en tarafsız ve objektif gözle aksettirilecek, umumî efkârın nabzının en doğru atış tarzı belirtilecekti.

YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızın geniş yerini işgal eden "Basın" yazısı ve başyazarımız Metin Tokerin görüşünü ortaya koyan "Haftanın İçinden" işte bu düşüncelerle hazırlandı. AKİS'te, bir defa daha, çalışanlar ve çalıştıranlar aynı bayrak altında toplanmışlardı: Sağ duyu ve milli menfaat!

Herkes Basın meselesiyle ilgilenirken İçişleri bakanlığı tarafından yayınlanan bir tebliğ dikkati başka bir noktaya daha çekti ve AKİS ekipleri projektörlerini o tarafa doğru çevirdiler. Siyasî hayatın fiilen açılmasıyla ilgili karar üzerine mevcut ve proje halindeki siyasî teşekküllerde olup bitenler haftana sonunda esaslı şekilde incelendi, tesbit edildi. C.H.P., Kurultayına hazırlanıyordu. C.K.M.P. Büyük kongresini toplayacaktı. 3. Parti diye bilinen teşebbüs su üzerine çıkmak üzereydi. Bunların yanında, D.P. nin alt kademeleri bekliyorlar ve kendilerini düşünüyorlardı. Bütün bu alâka çekici bilgiler ve oralarda cereyan eden hadiseler "Demokrasi" başlığı altında ve AKİS'e has üslûpla anlatılmaktadır. "Demokrasi" yazısı, aynı fasıldaki "Hükümet" yazısıyla birlikte mütalea edilince okuyucularımız memleketin bu haftaki panoraması hakkında esaslı bir görüşe sahip olacaklardır.

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XX. Sayı: 342

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

16 OCAK 1961

YURTTA OLUP BİTENLER

Siyasi miting yapan halk topluluğu
Gaye: *Demokratik nizam*

Millet

İkinci adım

İkinci Cumhuriyetin kuruluşuyla alâkalı ilk adımı —Temsilciler Meclisi— bitirdiğimiz haftanın sonunda ikinci adım takip etti. Cuma gününden beri Türkiyede parti kurmak serbest» tir. Mevcut partiler ise bir ay içinde genel kurullarını toplamak Ve tüzüklerini yeni siyasi hayatın esaslarına uydurmak sorundadırlar. Şu anda, memleketin dört köşe Binde konuşulan budur ve pek çok çevrede bütün gayretler bir istikamete çevrilmiştir: Politika.

Politikanın, kelime olarak ve mahiyet itibariyle bir süredir itibarından çok şey kaybetmiş bulunduğu bir gerçektir. Şimdi, siyasi faaliyet tekrar başlarken bu sahada kılıç ve at oynatacakların her şeyden evvel "meslek"in prestijini iade mükellefiyeti altında bulunduklarına bilmeleri lâzımdır. Bunun çaresi alaturka kurnazlık yoluna sapılmaması, eski fena âdetlerin yeni şampiyonlar bulmaması, bir boşuna çekişmenin ve lüzumsuz hırçınlıkların su üstüne çıkmaması, bir takım kompleks sahibi insanların politika alanında seslerini herkesten fasla yükseltip vatandaşı iğrendirmesine cevaz verilmemesidir. Eğer, bir memleketi idare edebileceklerine herkesi inandırmak azmiyle ortaya atılanlar kendilerini idare edemeyecek vaziyette olduklarını belli ederlerse ne kuracakları teşekkül, ne de tabiatıyla memleket bir şey kazanır.

Türkiyenin, talihinin çok kritik bir devresinde bulunduğu hiç kimsenin meçhulü değildir. Bitirdiğimiz haftanın sonunda millet, herkesten bu durumu göz önünde bulundurmasını ve ona göre davranmasını haklı olarak beklemekteydi. Bir ihtilâl sonrasının karışık düzeni, ancak sükûnet korunarak, aklıselimin ve basiretin yolundan ayrılınmaksızın nizâma sokulabilir. Yeni partilerin birbirini takip edeceği şüphesizdir. Bunlardan bir kısmının, D.P. nin mirası konusunda hayale kapıldıkları şimdiden bilinmektedir. Eğer bu hayaller onları ihtiyatsız adımlara sevkederse, oy uğrunda yapmadıklarını bırakmazlarsa ve doğumlarındaki suniliği o yoldan telâfi hevesine kapılırlarsa millet kendilerine asla iltifat etmeyecektir. Bir politikacı için en mühim vasfın, başkalarını en as kendisi kadar akıllı saymak ve ona göre davranmak olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. Her tertip, sonunda mutlaka anlaşılır ve ava giden avlanır. Bir çok Demokratın, hele akibetlerinden endişe duyan ve servetlerinin hesabı sorulacak diye öd-

Haftanın İçinden

Basiret Bağlanınca...

Metin TOKER

Eğer M.B.K. gazete kârlarının yüzde ellisinin fikir işçilerine verileceğim ve resmisi hususisi bütün ilânları Ahmet Yıldızın istediği gibi dağıtacağını bildiren iki kanun çıkarsaydı da dokuz gazete sahibi ortada basın hürriyeti diye bir şey bırakmayan bu kanunları protesto için gazetelerini üç gün kapasalardı gene dokuz gazete sahibi haksız olurdu. Basına Dördüncü Kuvvet dendiği, herkesten fazla gazeteciler tarafından hatırlatılır. Bu hakikatin, hele grevin ve tabii lokavtın yasak sayıldığı bir memlekette bizzat dokuz gazete sahibi tarafından hatırlanmamış bulunması büyük bir talihsizliktir. Ama bunun da üstünde bir üzüntü vesilesi, hâdisenin, şartları ve durumu bilinen 1961 Türkiyesinde cereyan etmiş olmasıdır. Basın, bilhassa Dördüncü Kuvvet olma vasfı dolayısıyla, memleketin meselelerini en iyi bilme mevkiindedir. En iyi bilecektir ki en doğru yolu gösterebilsin. Halbuki, 1961 Türkiyesinde varılan karar nevinden bir kararın sâdece Basın değil -o, ikinci plânda kalır- ama milli menfaat bakımından ne derece zararlı, nasıl tehlikeli olabileceğini görmek için kerli ferli bir gazete sahibi olmaya zerrece lüzum yokta. Nitekim, doğan hâdiseler bu pek açık gerçeğin delillerini teşkil etmiştir. Bunları sezmeye biraz basiret yeterdi. Anlaşılan, dokuz gazete sahibi bir araya geldiğinde bağlanan işte bu basiret olmuştur.

Bir defa, dokuz gazete sahibi tutumlarının temelini teşkil eden konuda tamamile haksızdırlar. M.B.K. tarafından çıkarılan İki kanun dolayısıyla bunların "basını emsali görülmemiş bir tehlikenin içine attığı" ve "Hür Dünya Cephesi basınının hiç birinde emsali görülmemiş ve görülemeyecek olan bir kontrol sistemini Türk Basını üzerine koymak istediği"ni söyleyebilmek için ya kanunları okumamış olmak, ya okuduğunu anlamamak, ya da kötü niyete sahip bulunmak lâzımdır. Bir kısmı, yazı ömürlerinin her anında kalem haysiyetini daima korumuş ve milletçe yaptığımız son mücadelede soldurulamayacak şeref payı kazanmış dokuz gazete sahibinin davranışını başka türlü izaha imkân yoktur. Nitekim feryatlı şikâyetlere konu yapılan bir hususun kanun metninde mevcut dahi bulunmaması ve başka bir tu-kaka maddenin biç de sanıldığı gibi olmaması ilk ihtimale kurban gidenlerin sayısının yüksekliğini göstermektedir. Fikir işçilerini alâkalandıran kanun, bir kısmı bâzı kimseler tarafından zaten korunan ve çoğu esasen kazanılmış tabii haklatın perçinlenmesinden başka mana taşımamaktadır. "Basın - İlân Kurumunun teşkiline dair kanun" ise geriye, değil, hem de çok ileriye doğru atılmış bir adımdır ve hukuken, ya da fiilen mevcut "Basın üzerindeki Hükümet kontrolü"nü çoğaltmamaktadır, azaltmaktadır. Ama bu kanunun, Babıâlide fiilen ve -çeken bilir- en korkunç şekilde mevcut bir ilân tekelini, bu tekelin temsilcisiyle birlikte yıktığı bir gerçektir. Eğer üzüntü bundan doğuyorsa, dokuz gazete sahibi gazetelerini üç değil, otuzüç gün kapasalar yeridir. Yok, gözönünde tutulan Basın Hürriyetiyse -niçin tekrar etmemeli: bir kısmı, yazı ömürlerinin her anında kalem haysiyetini daima korumuş ve milletçe yaptığımız son mücadelede soldurulamayacak şeref payı kazanmış- dokuz gazete sahibinin yas tutmaları değil, kendilerinden başka herkesin yaptığı gibi bayram etmeleri gerekirdi.

Ama şimdi, ortaya çıkan ve çıkacağını tahmin için kâhin olmaya hiç lüzum bulunmayan yeni durum kanunları unutturmuştur. Dokuz gazete sahibi o haksız ve ne yandan bakarsanız bakınız tasvibi asla caiz bulunmayan kapatma kararını verecek, yerde gazetelerinde fikirlerini söyleselerdi, 147'lerin uğradıkları haksızlığı tamir ettirmek için hep birlikte nasıl uğraşıyorsak -o konuda, doğru yol mutlaka bulunacaktır- kendilerine göre haksız maddelerin tamiri için öyle uğraşsalardı hiç kimsenin diyecek sözü bulunmazdı. Fikir, nihayet fikirdir ve M.B.K. nin, samimiyetine inandığı kimseler tarafından söylenen en acı, en sert laflar karşısında bile soğukkanlılığını kaybetmediği, kaşlarını çatmadığını, tahammülden başka reaksiyon göstermediğini belirtmek bir hakşinaslık icabıdır. Ancak, hakikaten "basını emsali görülmemiş bir tehlike içine atan" ve "Hür Dünya Cephesi basınının hiç birinde emsali görülmemiş ve görülemeyecek olan bir kontrol sistemini Türk Basını üzerine koyan" meşhur Menderes kanunları çıkarılırken başvurulmayan bir protesto tarzının bugünkü idareye ve memleketin bugünkü şartları için de reva görülmesi âmme vicdanını derin surette rencide etmiştir. Mesele artık budur ve gazete sahiplerinin, işte bu hissi yaratmaya hakları yoktu.

İkinci Cumhuriyetimizi, taş taş üstüne koyarak sağlam, demokratik ve sivil esaslar üzerine bina etmeye çalışırken, bırakınız memleketin büyük kuvvetlerini, fertlerin dahi vazifeleri, mükellefiyetleri vardır. Bunların başında, binanın mimarlarına yardımcı olmak gelmektedir. Basın, bu yardımcıların birincisidir. Böyle bir, anda cemiyetimizi tekrar altüst etmek, et ve kemik mesabesindeki Gazete Sahibi - Fikir İşçisi çatışmasına yol açmak, kudret sahiplerine "İşte, Basın dediğiniz bu!" dedirtmek, pusuda beklediklerinde zerrece şüphe bulunmayanların ekmeğine yağ sürmek, bir takım kışkırtıcılara, bulanık su avcılarına müsait vasat hazırlamak, normal idareye geçişi güçleştirmek, gerçek Basın Hürriyetini basit menfaat hesaplarıyla eş hizaya getirmek dokuz gazete sahibinin asıl hatasını, -hiç alınmasınlar- günahım teşkil etmiştir. Dokuz gazete sahibi, cemiyetimizde, Menderesin o meşum iktisadi politikasının tabii neticesi olarak servete düşman kıpırdanışların kendini hissettirdiği sırada, inanılmaz bir basiret bağlanması neticesi kendilerini "zalim kapitalistlerin birer müşahhas örneği diye ortaya koymuşlardır. Üstelik, bunlar memlekette fikir söyleme, yol göserme, tenkit yapma, sağduyunun sesini duyurma mevkiinde olan mümtaz kimselerdir. Bugünkü fırtına geçiştirilir, gerilen asaplar gevşer, karşılıklı söylenen ve pek çoğu mübalağalı acı sözler unutulur, Babıâlide düzen tekrar kurulur, tekrar işler. Fakat, kudret sahiplerinde ve umumi efkârda doğmasına ihtiyatsızca yol açılan şüpheler, endişeler, itimatsızlık ve çekingenlik, görülecektir ki kısa zamanda b e r t â r a f edilemeyecektir. Basın denilince dokuz gazete sahibi ister istemez hatıra gelecektir ve dudaklar, ister istemez sâdece dokuz gazete sahibine karşı değil. Basına karşı bükülecektir. Her satırın altında bir hususi maksat aranacaktır.

Üzülmemek kabil mi?

leri kopan eski V.C. şampiyonunun kendilerine bir sığınak, bir barınak aradıkları hiç unutulmamalıdır. Eğer bunlar yeni siyasî teşekkülleri satın alırlarsa, onları açık veya kapalı kendilerine paravana yaparlarsa, bu paravananın arkasında gene iş çevirirlerse politika hayatının süratle dejenere olması isten bile değildir.

Bitirdiğimiz haftanın sonunda açıklanan karar bu yüzdendir ki memlekette hem bir ferahlık, hem de bazı endişeler doğurmuştur. Ferahlık, kudret sahiplerinin demokratik niyetlerinin bir yeni delilinin bu suretle ortaya çıkmasından dolayıdır. Ama bunun yananda, politikanın itibarsızlığından doğan bir çekingenliğin Türk milletinde bulunduğu gözden kaçmaz. Şimdi, her şey politikacıların tutumlarına bağlıdır. Onlar hâdiselerin seviyesi üstüne çıkabiliri erse İkinci Cumhuriyet sıhhatli, canlı ve sağlam bir rejim olarak Türk tarihinin parlak sayfalarının mutlu başlangıcını teşkil edecektir.

Demokrasi

Fareli köyün kavalcıları

A dam, ihtiyatlı adımlarla kapıdan dışarı tıkmağa hazırlandı. Etrafına şöyle bir bakındı, kimse olmadığına kanaat getirdikten sonra çıktı Ve dairenin kapısını kapattı. Geniş adımlarla, apartmanın antresine açılan yaylı kapının yolunu tuttu. Hafif, bir itmeyle, açılan kapıdan geçti ve *geçer* geçmez başından aşağı kaynar su dökülmüş gibi oldu. Karşısında güler yüzlü iki genç, telâşsız bekliyorlardı. Adam bir iki saniye ne yapacağını şaşırdı. Geriye dönmek istercesine bir hareket yaptı, sonra, faydasız görmüş olacak ki vazgeçti. Bir adım daha attı. Bu sırada sağ elini sağ yanağına yapıştırmış, yüzüne mustarip bir insan ifadesi vermeğe çalışmıştı, üstelik rolünü de iyi oynuyordu. Gençler gene telâşsız sordular:

"— Merhaba Ekrem beyfendi! Hayrola?"

Adının Ekrem olduğu anlaşılan adam yüzünü buruşturarak:

"— Kötü" dedi. "Dişim, dişim çok ağrıyordu da, dişçiye geldim. Oradan çıkıyorum şimdi"

Genç adamlar gülümsediler:

Yeni Parti kurucuları toplantıdan çıkıyorlar
İlk adım atılıyor

"— Geçmiş olsun efendim. Çektirdiniz mi, yoksa dolgu mu yaptırıyorsunuz?"

Adam telâşsız:

"— Dolgu yaptınyorum" diye cevap verdi.

Gençler üstelemediler. Bir ara zayıf olanı:

"— Teni partinin kuruluş hazırlığıyla meşgul müsünüz? Bu binada toplantı var da şimdi.." diye bir sual sordu.

Adam, durumu bilmiyormuş gibi hayretler İçinde:

"— Yaa!.. Allah Allah!.. Bu binada mı?" dedikten sonra kapıya bir hamle yaptı.

Gençler gülerek kendisine âcil şifalar dilediler ve adamın diş ağrısının birdenbire geçmesini gülerek seyrettiler.

Hadise, geçen haftama sonlarında bir gün, saatlerin 11.40'ı gösterdiği sıralarda, Selanik caddesinin başlarında, 16 numaralı Arda apartmanının kapısında cereyan ediyordu. Dişi ağrıyan adam, eski Maliye Bakam Ekrem Alicandı! Gençler ise gazeteciydiler ve Üçüncü Partinin kuruluşuyla ilgili hazırlıkların ilk safhasını takip ediyorlardı. Hal böyle olunca, dişi ağrıyan eski Maliye Bakanıyla karşılaşmamak elbette ki imkânsızdı. imkânsızdı ama, ne olursa olsun Alican üçüncü Parti meselesiyle ilgili olmadığını savunma gayretindeydi. öyle ki, hergün muntazaman fırçaladığı inci dizisi gibi dişlerini bu yolda çürütmüştü. Nedense bu Üçüncü Partinin göbeği, Sherlok Holmes hikayeleriyle galiba beraber kesilmişti.

Aslında meselenin başlangıcı Arda apartmanındaki toplantı değildi. İş, çok evvelden başlamış ancak, İçişleri bakanlığının siyasi faaliyetin yasak olduğunu hatırlatan bir tebliğiyle küllenmişti. Bakanlık, geçen hafta siyasî faaliyeti kısmen serbest bırakınca, Üçüncü Parti kurucuları işi ocak başı sohbetinden fiiliyata dökmüşlerdi. Şehirler arası telefonlar çalışmıştı. Bu defa İlk plânda üç adamın İsmi vardı: . Enver Adakan, İrfan Aksu ve eski Hür. P. İzmir İl Başkanı Mahmut Yalay... Yalay ve Adakan derhal başkente kapağı attılar ve Otel Bankanın lüks odalarına yerleştiler. İrfan Aksu esasen Ankaradaydı. Trio, çok evvelden tespit edilen ve devamlı temas halinde bulundukları şahıslarla tekrar temasa geçip, ilk hazırlık için faaliyete girişti.

Haftanın sonlarındaki o gün Otel Barıkandan çıkan Adakan ve Yalay, Selânik caddesinden 16 numaralı Arda Apartmanına geldiler. Apartmanın birinci katındaki, sol tarafa rastlayan ve kamamda Neptün Anonim Ortaklığı yazılı daireye girdiler. Daire içiçe iki odadan ve sağa doğru usanan bir sofadan müteşekkildi. Renk umumiyetle kırmızıydı. Ortadaki masa lüks sayılmazdı. Küçük sehpalar, koltukların yanlarına serpiştirilmişti.

Yazılmayan istida

Adakan ve Yalay, Neptün Ortaklığının Ankara Bürosuna yerleştiler. Karargâh olarak burası seçilmişti. İrtibat buradan temin edilecekti. Toplantılar burada olacaktı. Adakan eline aldığı bir daktilo makinesine kemali itinayla beyaz bir kâğıt taktı. Partinin kurulmasıyla ilgili lala için dilekçeyi hazırlamağa koyuldu. Bu arada Alican gelmiş, kısa bir müddet kalıp, dişini tamir ettirdikten sonra evine dönmek üzere ayrılmıştı.

Adakan yazıyı yazmağa hazırla-

nıyordu ki ense kökünde birkaç genç adam belirdi. Gelenler gazetecilerdi ve sabahın erken saatlerinden beri Üçüncü Partinin en faal adamını -şimdilik- takip etmekteydiler. Adakan gençlere döndü:

" —Ne istiyorsunuz?"

Cevap tamamen bir sual seklindeydi:

"— Ne yazacaksınız?"

Adakan hafif kızgın:

"— Ne olacak, istida! Yeni partinin kurulmasıyla ilgili müracaat dilekçesi.."

"— Ne zaman kurulur yeni parti?"

"-— İki haftaya kadar kurulmuş olur"

— Kimler var sizden başka?"

İşin burasında Adakanın sesi tizleşti. Sinirlendiği belliydi. Teni partinin ensesi kalın elemanı arkadaşlarının isimlerini söylemekten belli ki çekiniyordu. Bunun iki sebebi vardı. Birincisi, bazılarıyla tam manasıyla mutabakata varılmamış olması, ikincisiyse, isimlerin açıklanmasının Üçüncü Parti ileri gelenlerini telâşlandıracağıydı. Adakan böyle bir hareket karşısında bâzılarının işkilleneceğini, ismi yazılanların kendi reklamlarını yaptırmak istedikleri zehabına kapılacaklarını söylüyordu. Bu da işin başlamadan bölünmesine sebep olacaktı. Zaten ilk teşebbüs de bunun için akim kalmış, gazeteler yaygarayı basınca her şey berbat olmuştu! Halbuki bu sefer işin ciddi tutulması gerekiyordu. Aylardır sarfedilen emekler boşa gitmemeliydi.

Genç adamlara dışarı çıkmaları lâzım geldiğini hareketleriyle belirten Adakan, gazeteciler çıktıktan sonra geniş bir nefes aldı. Nefes almasına aldı ama, bu defa da istidayı yazmaktan vazgeçti Kurucular öğleden sonra toplanacak ve bir karara varılacaktı.

Nitekim telefon bundan sonra durmamacasına işledi Evvela Prof. Hikmet Belbeze haber verildi Belbez İş Bankasındaydı ve saat 15'e doğru Bankadan çıkarak Selanik Caddesinin yolunu tuttu.

Bu sıralarda bir başka yerde, başkaları toplanmış bulunuyordu. İrfan Aksu, Aydın Yalçın ve Celâlettin Gündoğlu, Ekrem Alicanın Küçük Esattaki evinde buluştular. Bir maliyeci bir politikacı, bir başyazar ve İktisatçıyla, kesesi dolgun bir iş adamının müşterek konuları üçüncü Partiydi. Partinin kuruluş hazırlıkları nasıl olmalıydı? Lider kim olacaktı? İşin en önemli tarafı, kimler tarafından finanse edilecekti? Adakanın finansman işinde oldukça büyük rolü muhakkak ki olacaktı. Çündoğluya gelince, bu ak saçlı iş adamı da paradan çekinmezdi. Dana böyle kalın enseliler bulmak mümkündü. Mesele Hür. P. nin eski kadrosunu şöylece bir toplıyabilmek ve yeni iltihaklarla dişe dokunur bir ekip kurabilmekti. Eski Bakanlardan Amil Artüs akla gelen isimlerden oldu. Artüs yeni bir partinin kurulmasına dünden taraftardı ve bunda fayda umuyordu. Ancak eski Adalet Bakanının şimdilik birinci planda rol oynaması bazı güçlükler dolayısıyla imkansızdı.

Dört "Yeni Parti"ci, kurulusun ne şekilde olacağını da konuştular. Evvelâ bir kongre toplanmalıydı. Bu kongrenin vereceği kararların ışığı altında partinin kuruluşuna hızla gidilmeliydi. Halen Temsilciler Meclisinde, üye olarak bulunan bâzı kimseler de yapılan temaslar sonunda müspet cevap vermişlerdi. Avukat Esat Çağa -M.B.K. kontenjanından seçilmiştir- bunlardan biriydi. Belvü Palastaki odasından Selanik Caddesine hareket etmek üzereydi veya Arda apartmanına varmıştı. Üç adam toplantıya katılmak üzere Alicanın evinden çıktılar. Eski Maliye Bakanı, evde kalmayı gazetecilerle karşılaşmağa tercih etmişti.

Abluka

Bu sırada Selanik caddesinin köşesindeki apartman abluka altına alınmıştı. Foto muhabirleri, muhabirler 16/3 numaralı dairenin kapısından bir dakika ayrılmadılar. 16/3 de saatlerin 16'yı gösterdiği sıralarda, Hikmet Belbez -şahane papyonuyla- köşedeki koltuğa kurulmuştu. Yanında Adakan vardı. Orhan Mersinli Mahmut Yalay, Avukat Esat Çağa da oradaydılar. Kongrenin toplanması için yapacakları müracaat üzerinde duruyor ve yeni gelecekleri bekliyorlardı. Nihayet Aydın Yalçının otomobili Arda apartmanının önünde göründü. Ancak park yapacak yer bulamadığı için Selanik caddesinden yukarı süratle çıktı ve durdu. Az sonra, elâmerikan tipi, yakası kürklü bej bir palto giymiş Yalçın, yanında Gündoğlu ve skoç paltosunun cebine ellerini sokmuş İrfan Aksu gölündüler. Flâşların parıltısı arasında 16/3'e girdiler. Fazla konuşmadılar. Sâdece Aksu, partinin kuruluş hazırlıklarının diğerlerinden farklı olduğunu ve toplanacak bir ön kongreyle kesin hatların tesbit edileceğini söyledi

İşin bundan sonrası çok şahıslı bir vodvilden farksız oldu. Gazeteciler kapıya kulaklarım dayadılar. İçerden gelen sesleri yarım yamalak da olsa duymağa çalışıyorlardı. İçerden neşeli kahkahalar geliyordu. Hele Aydın Yalçının kahkahalarına diyecek yoktu. Arada bir Belbezin sesini duymak ta mümkün oluyordu. Anlaşıldığına göre en az konuşan İrfan Aksuydu.

Basın mensupları bir müddet beklediler. Bir müddet daha beklediler. Derviş misali bıkmadılar, usanmadılar. Ama nihayet biri dayanamadı ve kapının ziline sertçe ve uzunca bastı. Kapıyı aralıyan Adakandı:

"— Ne istiyorsunuz?"

"— Resim çekelim bir poz, başka bir şey istemiyoruz."

"— Yahu sizinle mi uğraşacağız, şunun şurasında çalışacak mıyız? Siz üçüncü bir partinin kurulmasına taraftar değil misiniz? Neden bırakmıyorsunuz insanı rahat?."

Basın mensuplarından birisi dayanamamıştı:

"— Bak Enver bey, bir hafta sonra siz bizim peşimizde koşarsınız. O zaman biz de böyle hareket ederiz" dedi.

Adakan kapıyı hırsla kapattı. Dışarda kalanlar kahkahayı bastılar.

Toplantı, 18.30 sıralarında sona erdi. İlk çıkan Esat Çağa idi Ellerini kollarım sallıyarak bir şeyler anlatmağa çalışıyordu. Sonradan Çağanın "hareketli fotoğraf çekilmesini arzulamadığını, poz verip resim çektireceğini, üstelik bir de demeç vereceğini" söylemek istediği anlaşıldı. Çağa resimler çekildikten Sonra konuştu:

"_ _ Ben İstanbul avukatlarından

Kulağa Küpe

S a l g ı n

Oh, yarabbi, rahatladık! Aman, bilinmez, nasıl meraktaydık. Düşünün, Gürsel hasta, İnönü hasta.. Bölükbaşı? O, hâlâ hastalığını ilân etmiş değil!

Ne ise, Kudretteki açıklamayı gördük de, ortada bir anormalliğin bulunmadığını anladık: "Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı bir kaç günden beri rahatsız bulunmaktadır. Kendisini evinde muayene eden Profesörler tansiyon düşüklüğü ve fasla fikri yorgunluk teşhisi koymuşlar ve istirahat tavsiye etmişlerdir. Bölükbaşının dinlenmek ve tedavi edilmek üzere..."

Esat Çağayım. Temsilciler Meclisi üyesiyim. Memleketin bir Üçüncü Partiye ihtiyacı olduğuna kaniim ve aynı kanaatte olan arkadaşlarımla bu partinin tüzük ve programı üzerinde İçişleri bakanlığının tebliğine istinaden çalışmağa başladık.

Siz de takdir edersiniz ki bir günlük çalışmayla bir partinin tüzük ve programı hazırlanmaz. Çalışmalarımıza devam edeceğiz. Üç veya dört gün içinde sizlere partinin tüzük ve programı hakkında bilgi vereceğimizi umuyorum" dedi.

Basın mensupları Çağayı bırakmadılar. Birisi, yeni partinin sosyal tutumu hakkında sual sordu. Çağa bunu geçiştirmek istedi ama, gazeteci bir kere yapışmıştı, bırakmıyordu. Nihayet İstanbullu avukat:

"— O kadar üzerime varmayın!

Kurucular otomobilde
Yolculuk var...

Balon, bende kalp vardır" dedi ve eliyle ilerde giden Aydın Yalçını işaret etti:

"— İktisatçılardan sorun"

Gazetecilerden kurtulmuştu. Yalçının aynı suale verdiği cevap doğrusu istenirse en çok bilmece meraklılarının hoşuna gitti. İktisatçı Başyazar:

"— Hepimizi tanıyorsunuz. Ne komünist, ne faşist, ne de romantik liberal bir tutumumuz olacak" dedi.

Lâf iyiydi, hoştu. Hoştu ama, peki ne olacaktı? İşte işin burasını belki de aydın lider dahi bilmiyordu.

Vay benim köse sakalım..

İşin en eğlenceli tarafı cumartesi günü meydana çıktı. Basın mensuplarından birçoğu Vilâyetin önünde nöbete girdiler. Üçüncü Partinin kurulması için gerekli dilekçe, çıkan haberlere göre, bugün verilecekti. Gazeteciler Vilayetten yine de boş dönmediler. Üstelik hem şaşırmış, hem de işin esasını öğrenince kasıkları çatlayıncaya kadar gülmüşlerdi.

Saatlerin 11'i gösterdiği sıralardaydı. Orta boylu, kır saçlı, gri elbiseli, şık bir zat Valinin odasına girdiğinde Basın mensuplarının birşeyden haberleri yoktu. Adamın ismi Naci Bozkurttu. Emekli Albaylardandı. İşin güzel tarafı, elinde bir dilekçe vardı ki, gazeteciler dilekçenin mahiyetini bilseler çıldırırlardı. Bozkurt, Valinin yanında 45 dakika kadar kaldı. Çıktığında biraz heyecanlı, biraz da canı sıkkındı. İşin mahiyeti o zaman anlaşıldı. Bozkurt ve 120 arkadaşı "Memleketçi Cumhuriyet Partisi" adı alında yeni bir parti kurmak üzere Ankara Valiliğine dilekçe getirmişlerdi. Ancak bâzı muameleler eksik olduğundan bunun tamamlanması gerekiyordu. 45 dakikalık zaman zarfında Vali kendisine bunu anlatmıştı.

Bozkurt gitti ve bir saat sonra döndü.. Bu defa herşey tamamdı. Dilekçe Valiliğe verildi. Memleketçi Cumhuriyet Partisinin kurucuları olarak dilekçenin altında şu imzalar vardı: Naci Bozkurt (Emekli Albay), Akif İyidoğan (eski valilerden), Hakki Ketenoğlu (eski Temyiz Başsavcısı), Necmi Akyıldız (Emekli Hava Tümgenerali), S. Zorluoğlu (sanayici, fabrikatör), Nedret Pınar (hukukçu), Talât Akdoğan (İktisatçı).

Kurucular 120 kişiydiler. Bunlardan bir kısmı emekli subaylardandı. Ancak 120'nin hepsi de başkentte olmadığından, yalnız imzaları bulunanlar bu teşebbüse girişmişlerdi. Bozkurt, sert bir zâta benziyordu. Nitekim bunu sözleriyle belirtti. Memleketçi Cumhuriyet Partisinin kurucuları "ters" politikacılar olacaklardı. Gazetecilerle öyle pek haşır neşir olunmıyacaktı. Gazetecilerin peşinde koşmak yoktu. Ama Bozkurt sözlerinin hitamında, orada bulunanlara saat 16'da basın toplantısı olduğunu ve gazetecileri beklediklerini, orada bulunmayanlara da haber verilirse memnun kalacaklarını belirtti!...

Aslında M.C.P. nin kurucuları bu işe çok evvelinden başlamışlardı. Emekli subayların önayak olduğu yeni partiye Emekli Orgeneral Ragıp Gümüşpalanın da katılması istenmişti Gelgelelim eski Genel Kurmay Başkanı bu işe yanaşmamış olacaktı ki, listede adı yoktu.

Bozkurt ve arkadaşlarının, işi bu kadar aceleye getirmelerinin bir sebebi daha vardı. Üçüncü Parti kuruldu kurulacak teraneleri nasıl olsa Basında yer almıştı. İşin tam sırasıydi. Nitekim, diğer partinin kurucularından Esat Çağa, bir akşam evvel M.C.P. lileri Belvü Palasın salonunda görmüş ve haberi kendilerinden alarak, yeni kuruculara hayır temennisinde bulunmuştu. Belvü Palasta yemek yiyen dört kişi arasında Emekli General N. Akyıldız, Naci Bozkurt ve Nedret Pınar bulunuyordu. Kurucular keyifli görünüyorlardı. Yeni bir partinin hemen teşkili kendilerine daha uygun görünmüş olacaktı. Bu yüzden ertesi gün müracaat etmeğe karar vermişlerdi.

Fakat siyasi faaliyetin açılması, sâdece yeni parti heveslilerini harekete geçirmedi. C.H.P. ve C.K.M.P. de bir ay içinde büyük kongrelerini toplayarak gerekli tüzük tâdillerini yapacaklardı. Ancak, kongre Fevkalâde Kongre olduğundan sâdece gündemdeki madde görüşülebilecek, asıl fırtına daha normal zamana bırakılacaktı. Buna rağmen, İçişleri bakanlığının kararıyla birlikte partilerin merkezleri tekrar canlılığa kavuştu.

Hükümet

Yardımcı aranıyor

Uzun boylu, açık kahve rengi pardesülü, gözlüklü adam merdivenlerde göründüğü zaman saatler 16:25 i gösteriyordu. Uzun boylu, gözlüklü, kibar tavırlı adam, ağır ağır beton merdivenleri indi ve toprağa üç basamak kala olduğu yerde durdu. Geriye döndü ve arkasından gelen yeşil - hâki trençkotlu adamı bekledi. Bir müddet etele konuştuktan sonra aynı yavaşlıkla merdivenleri inmeğe başladılar. Gözlüklü, mahcup tavırlı adam

İkinci Cumhuriyetin arefesinde kurulan yeni kabinenin Milli Eğitini Bakanı Turhan Feyzioğlu idi. Temsilciler Meclisi toplantısından çıkıyordu.

Feyzioğlu meıdivenleri inerken arkadaşıyla kısaca vedalaştı ve az ilerisinde, merdivenlerin hemen altında bekliyen kırmıza plâkalı otomobile doğru ilerledi.

Hadise, geçen hafta çarşamba günü yeni Meclis binasının muhteşem merdivenlerinde cereyan ediyordu. İkinci Cumhuriyetin arefesinde bulunan Türkiye Hükümetinin ilk Millî Eğitim Bakanı, otomobiline doğru yürürken tanıdık simalara rastlayınca durdu ve onları mütebessim bir yüzle ve son derece samimi bir şekilde selâmladı. Tanıdık simalar, gazetecilerdi. Elini genç adamlara uzatan Feyzioğlu:

"— Merhaba arkadaşlar» dedi ve sonra elini en genç gazetecinin omuzuna koyarak devam etti :

"— Ne var ne yok? Bizde iş çok.»

Daha sonra, gazetecilerin sual sormalarına lüzum kalmadan ilâve etti:

—« Doğrusu, güç ve mesuliyetli bir vazife. Fakat zevkli tarafları da var.»

Genç gazeteciler, politik hayatını yakinen takip ettikleri Feyzioğlunun sözlerini dikkatle dinlediler. Bir gazeteci:

«— Haklısınız» dedi. «Cidden mühim bir vazife aldınız. Fakat biz sizi daha mühim vazifelerin başında göreceğiz.»

Feyzioğlu, genç muhabirin temennilerine gülerek teşekkür etti ve:

«— Ne olursa olsun, dualarınızı üzerimden eksik etmeviniz »dedi.

Genç adamlara veda ederek otomobiline bindi.

Hafta ortasında basın mensupla--yla Milli Eğitim Bakam Feyzioğlu arasında cereyan eden muhavere, haftanın sonlarına doğru bir kehanet manzarası arzetmeğe başladı. Zira 0 sıralarda, İhtilâlin fikri ve siyasi cephesini idare eden kimseler bir mesele üzerinde duruyor ve Kurucu Meclisin faaliyete geçtiği günlerde bir boşluğu doldurmağa çalışıyorlardı. Boşluk, yeni Meclis binasının toplantı salonunda kabine üyelerine ayrılan koltuklardan birindeki boşluktu. İhtilalin öncüleri, bir Başbakan Yardımcısı araramaktaydılar. Bu ortalığı velveleye vermeden, sükunet içinde cereyan eden bir arama oldu.

Başkan Gürsel adına bu arama faaliyetini üzerlerine alanlar üç kişiydiler. Üç yıldızlı bir General ile bir Albay ve bir Bakandan müteşekkil bu heyet meseleyi dikkatle inceledi.

İlk adaylar

Üzerinde durulan ilk adaylar, yeni kabine içinde temayüz etmiş iki Bakan oldu. Bunlar. Feyzioğlu ile Sarperdi. Ne var ki seçme heyetinin bir rüknü olan Sarper bu mühim ve mühim olduğu kadarda güç vazifeyi, daha

Turhan Feyzioğlu
Persona grata

serbest bir arkadaşının omuzlarına yüklemek niyetinde bulduğu gerekçesiyle reddedince, tek aday Feyzioğlu kaldı. Fakat «Madanoğlu - Koksal - Sarper» üçlüsü tek adayla yetinmek niyetinde değildi. Bunun için Temsilci ler. Meclisi içinde bulunan tarafsız adaylar üzerinde durdular. Netice pek memnuniyet verici olmadı. Zira Başbakan Yardımcısı bir nevi Hükümet sözcüsü durumunda olacağından, politik hayatta ehliyeti müsellem birisi olması matluba muvafıktı. Bu sebepten, bir defa daha kabine içindeki Adaylara dönmek lüzumu hasıl oldu. Sarpere bir defa daha ısrarda gerek Madanoğlu, gerekse Köksal fayda umdular. Ne var ki Sarper Dışişleri bakanlığı gibi önemli bir vazifede kalmağa kararlıydı. Bu yüzden, rakipsiz aday Feyzioğluna dönüldü.

Üçler, işleri bu şekilde sessiz sedasız yoluna koyarken, Kabine içinde pek dikkati çekmeyen bir faaliyet vardı. Bakanlar hemen hemen bir defa bir araya gelebildiler ve bu toplantıda sâdece Basının «patron - işçi» ihtilâfı bahis konusu edildi. Cihat Babanın izahatı dinlenildi ve hiç Mî karara varılamadan dağılındı. Hiç, kimsenin kabine içinde bir Başbakan Yardımcısı arandığından haberi yoktu.

Halbuki büyük bir ihtimalle kabinedeki boşluk bugünlerde doldurulacak ve Başbakan Yardımcılığı koltuğuna herhalde Turhan Feyzioğlu oturacaktı. Feyzioğlundan boşalan yere ise Avni Başmanın getirileceği kuvvetti rivayetterden kabul edildi.

Yerleşme faaliyeti

Kabine içinde bu yardımcı arama faaliyeti tedrici şekilde devam ederken, yeni Bakanlar yerlerine ısınmağa gayret sarf ediyorlardı. Tabii bu daha ziyade, kabineye revizyondan sonra ithal edilen altı yeni Bakan için bahis konusuydu. Bu sırada bâzı Bakanlar, koltuğa oturdukları günlerde ortaya çıkan bâzı önemli meseleler üzerine de eğilmek zorunda kaldılar. Tabii bunların irinde en talihsizi Basın - Yayın ve Turizm Bakam Cihat Baban oldu. Babanın, bakanlığında yaptığı ilk iş, birden ortaya çıkan «patron - işçi» ihtilâfının üzerine eğilmek oldu. Kabine kendisinden izahat bekliyordu. Bu yüzden gazeteci Bakan bir Hayli ter döktü. Bir başka yeni Bakan ise, Çalışma Bakanı Ahmet Tahtakılıçtı. O da arkadası kadar, belki ondan daha fazla üzüntülü günler geçirdi. Evvelâ, devraldığı bakanlık bir keşmekeş içindeydi. Her şeyden önce, bakanlığın bünyesinde bir ıslahata girişilmek zarureti mevcuttu. Sonra, mensup olduğu parti ile -C.KMP.- arasında çıkan anlaşmazlık, yeni Bakanın canını pek sıkıyordu. Ama Tahtakılıç senelerdir beklediği kırmızı plakalı arabayı o kadar seviyordu ki ona binince bunları unutuyordu.

Yeni Bakanların en talihlisi gene Orhan Mersinli oldu. Mersinli iş başına geçer geçmez ilk olarak, zaten pek iyi bildiği ulaştırma dâvalarına el altı ve uzun senelerin ihmaline uğramış bu dev müessesenin kalkınması için bir plânın hazırlanmasına girişildi.

Haftanın sonunda kabine içinde bir iç revizyon haberi kulaklara fısıldanınca, bu yerleşme faaliyeti ister istemez, yerini kabinedeki revizyon haberlerine terketti. Ne var ki buna, revizyondan ziyade bir «yeni tâyin» demek yerinde olacaktı. Başbakan Yardımcılığına getirilmesi mukarrer Feyzioğluyu ise, gazeteciler evinde ve makamında bulamadılar. Feyzioğlu Yassıadada şahitlik yapmak üzere İstanbula gitmiş bulunuyordu. İşte, haftanın son günlerinde bütün gözlerin Millî Eğitim Bakanı Turhan Feyzioğlu üzerine dikilmesinin sebebi hikmeti buydu.

Tabii siyasi hâdiseleri yakından ve günü gününe takip edenler, üstelik hafızaları nisyanla pek do fazla malûl bulunmıyanlar Feyzioğunun, C.H.P. nin iktidarı almasının gün meselesi olmadığı anlaşılınca kendisini bu partisinin çarklarından nasıl sıyırdığını tebessümle hatırladı. O zaman müstakbel Başbakan Yardımcısı «Ben kürsümden, Menderes devrinin bir kurbanı olarak ayrılmıştım. Tek arzumun oraya yeniden dönmemi sağlıyacak şartların memlekette yaratılmasından ibaret bulunduğunu ve bu şartlar yaratılınca talebelerimin arasına avdet edeceğimi söylemiştim.

Gene CHP. liyim. Ama, siyası hayattan ayrılıyor ve sevdiğim işime dönüyorum» demişti. Hattâ bu beyanat, AKİS dahil, şartların normale dönmediği düşüncesiyle çeşitli kimseler tarafından tenkit edilmiş, buna mukabil Nadir Nadi eski ve çok kıymetli talebesinin hareketini övmüş, «Canım, adam kürsüsüne dönmek istiyor. Siz ne karışıyorsunuz? Politikada kalmak şart mı?» demişti.

Genç Kayserili profesörün tutumunda tabii, bir politikacı, hem de Derlemek istiyen bir politikacı olarak kusur bulunacak hiç bir şey yoktu. Ama, üzerinde gittiği yolun kimse tarafından farkedilmedigini de Feyzioğlu, sanmak hatasında hiç bulunmamalı, bir gün o yolun da, her kestirme yol gibi bâzı sürprizlerle insanı karşı karşıya bıraktığını anlarsa hiç şaşmamalıydı.

Basın

Karanlıkta göz kırpanlar

(Kapıktaki anlaşmazlık)

Bitirdiğimiz haftanın tam son günü, sabahın yaklaşmakta olduğu saatlerde İstanbuldaki meşhur Babıâlinin sokakları pek çoğu otomobil içinde, bir küçük kısmı yaya «aşina çehrelerde yeniden doldu. «Aşina çehreler» çalıştıkları gazetelerden çıktılar, evlerine dönmek üzere Babıâlinin nemli yollarından geçtiler. Yorgun, ama huzurluydular. Üç günlük bir kör döğüşünden sonra Babıâlide fırtına dinmiş, geride telâfisi pek güç bir takım zararlar kalmışsa da düzen yeniden kurulmuş, emektar semt herkesin alışık olduğu manzarasına kavuşmuştu. Cumayı Cumartesiye bağlayan gece, sabahın yaklaşmakta olduğu saatlerce sokakları dolduran pek çoğu otomobil içinde, bir küçük kısmı veya «aşina çehreler» Patrona ait gazeteleri hazırlamış bulunan fikir işçileriydi. Babıâlideki üzücü savaş bitmişti. Cumartesi sabahı okuyucular, biraz sinirli, alışık oldukları gazetelerine kahvaltı masasında kavuştular.

Halbuki bitirdiğimiz haftanın ortalarında Babıâli'den geçenlerin, kendilerini geçen asrın başlarında «zavallı işçiler»in «hunhar patronlar>a karşı mücadele açtıkları Sheffield veya Birmingham, yahut o neviden bir sanayi şehrinde sanmamaları imkânsızdı. Kirli duvarlarda, tebeşirle yazılmış «Gazeteciler? Saat 12.30'da Gazeteciler Cemiyetinin önünde!», «Fikir işçileri! Bugün sessiz yürüyüş var!» gibi davetler göze çarpıyordu. Sokaklarda sakalları uzamış, elleri yüzleri kirli, gömleklerinin yakaları ve kolları simsiyah, yorgun tavırlı genç adamlar dolaşıyordu. Bunlar, «Basın» adlı gazetelerini mürettiplik ve operatörlük, musahhihlik ve yazarlık, hatta makinecilik yaparak çıkarmış bulunan fikir işçileriydi. Gerçi XIX. asırda değil de XX. asrın ikinci yarısında yaşanıldığını belli eden hâdiseler bu dekorun içine karışmadı değil. Tıpkı bugün başka memleketlerde yapılan işçi gösterilerinde olduğu gibi randevu günü randevu saatinde fikir işçilerinden bir kısmı randevu mahalline taksilerden, hatta hususi arabalarından inerek geldiler, orada ellerine «çalışan gazeteci bugüne kadar simitle ve ümitle yaşadı», «Simidimiz ve hürriyetimiz için», «Bize cop, patrona hep hazırlop» yazılı pankartları aldılar. Ama, Türkiyede çalıştıranlar ve çalışanlar ilk defa olarak kendi haklarını korumak için gösterişli bir şekilde bileşiyorlar ve elle tutulur, gözle görülür tarzda dâvalarını umumi efkârın hakemliğine sunuyorlardı. Mücadelede hiç favul yapılmadı değil. Hatta genç ve ateşli takımın, oturaklı oyunculardan müteşekkil rakibine ikinci devrede biraz daha fazla tekme attığını söylemek bile kabildir. Ancak, fırtına dinip te sükûnet kısmen avdet ettiğinde umumî efkâr fikir işçilerinden yanaydı, ve bunun sebebi fikir işçilerinin gazete sahiplerine nazaran çok daha haklı bulunmalarıydı. Nitekim, savaş sırasında ve savaştan sonra sempati izharı hemen sadece genç

İstanbullu fikir işçileri sessiz yürüyüşlerinde

Simit edebiyatı cabası

Üniversiteliler Yeni Sabah önünde
Bir esnafın dükkanı

ve ateşli takıma oldu. Gazete sahipleri, inanılması güç bir taktik hatası neticesi, mücadelenin tarzını seçerken düştükleri gaflet yüzünden maçı, daha başından kaybetmiş bulunuyorlardı. Gazetelerini üç gün kapatmaları, hele bunda sonuna kadar, acı ve çok zararlı neticeler ortaya çıktıktan sonra da ısrar etmeleri hiç, ama hiç kimse tarafından tasvip' edil medi. Haftanın sonundaki gün, Ba bıâlinde bir sessiz yürüyüş yapan «Üniversite Temsilcilerinin sevilen Cumhuriyetin sayılan başyazarı Nadir Nadiye karşı serzenişlerin en vecizini ifade eden «Sen de mi Nadir Nadi?» pankartını gazetenin önüne bırakmaları bu hislerin ifadesiydi.

İlk büyük gaf

Her şey, haftanın başında bugün İstanbulun sekiz büyük gazetesinin sahip veya hissedarının Dünya gazetesinde, meslekten yetişmiş patron Bedii Faikin odasında toplanmasıyla başladı. M.B.K nin basınla ilgili iki kanun üzerinde çalıştığı biliniyordu. Bunların biri fikir işçilerinin statüsünü tayin ediyordu, diğeri basının ihtiyaçları ve reklamlarla alâkalıydı. İhtilâlden bu yana bir çok konuda olduğu gibi o kanunlar ve M. B. K. nin niyetleri hakkında ortaya bir çok şayia atılmış, işin fenası bu şayialar üzerine politikalar bine edilmeye koyulunmuştu. Gazete sahiplerine tahammül edilmez mükellefiyetler yükleniyordu! Hususi ilânlar hükümet baskısı altına sokuluyordu! Basın mahvoluyordu! Bir kaç gazetenin büyük kazancı başları döndürmüştü ve Muzaffer Özdağın meşhur «Babıâli ağaları» edebiyatı hortlamıştı! Nitekim başta Sefa Kılıçlıoğlunun Yeni Sabahı ve Falih Rıfkınm Dünyası, arkadan Ahmet Emin Yalmanla Özcan Ergüderin Vatanı, Malik Yolaçın Akşamı çayı görmeden paçaları sıvadılar ve mutasavver tasarıların muhayyel maddelerine, hükümlerine veriştirmeye başladılar. Bu arada bir çok gazete sahibi de M. B. K. üyelerine başvurarak görüşlerini anlattılar. Ancak fikir işçileri de boş durmuyorlar, kanunların —bilhassa kendi statülerini tayin eden kanunların— bir an önce çıkarılması için M. B. K. nezdinde teşebbüsler yapıyorlar, haklı bulunduklarını anlatıyorlardı.

M.B.K. teşrii selâhiyetini Kurucu Meclise terketmeden önce, Basınla alâkalı iki kanunu çıkarmaya karar verdi. Bunun, başlıca iki sebebi vardı. Evvelâ M.B K. nin genç kurmayları kendilerine bir tarihi misyonun mevdu olduğa inancını taşıyorlardı. Memleketin sosyal yüzünü değiştirecek bir takım tasarrufların hiç olmazsa temel taşını atmadan gitmek istemiyorlardı. Kanaatleri, bu temel taşlarının oy kaygısı taşıyan siyasi partiler tarafından asla konulamayacağı merkezindeydi. Tabii bunda büyük bir mübalağa payı mevcuttu ama, M.B.K. nin ruh haleti buydu. İkincisi, eğer kendileri basınla ilgili kanunları çıkarmazlarsa gazete sahiplerinin ve bazı menfaat şebekelerinin — başta, meşhur ilâncılık şirketi Hofer — Kurucu Meclise politik yollardan tesir ederek bunları önleyeceklerinden korkuyorlardı. Aslında, Kurucu Meclisin de o kanunları, hemen olduğu gibi çıkarmaması için hiç bir sebep yoktu, Kurucu Meclisin havası oydu ama, bu da M.B. K. nin ruh haletinin bir başka cephesiydi.

Gazete sahipleri ve bilhassa Hoferi her ne pahasına olursa olsun kurtarma sevdasında olanlar bir defa daha —ve son teşebbüs olarak— başkente koştular. Bunlar Ahmet Emin Yalmanla Özcan Ergüderdi. İki Vatancı kapı kapı dolaştılar, çekilmedik ip bırakmadılar. Gayeleri tasarıları Kurucu Meclise havale ettirmekti. Fakat bu gayret M.B.K. ni büsbütün kuşkulandırdı. Yalmanın hangi menfaat grubunu koruduğu bilini-

yordu. Bu işlere yeni atılan Ergüder ise hem ilânla ayakta tuttuğu dergisini yaşatmak, hem de Babıâlinin patronlar zümresinde bir yer edinmek sevdasındaydı. Hofer kurtulursa bir taşla iki kus vurulacaktı. Teşebbüsler menfi tesir yarattı ve M.B.K. aksine, elini çabuk tutma lüzumunu hissetti Müracaatçılar ağızlarına çalınmış, bir parmak balla Babıâliye döndüler, fakat kanunlar çıkmaya başlayınca fena halde sinirlendiler. Haftanın başındaki gün, Dünya gazetesinde Aksam, Cumhuriyet, Dünya, Hürriyet, Milliyet, Tercüman, Vatan ve Yeni Sanalı patronlarının toplantısına işte bu hava maalesef hâkim oldu, Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet sahiplerinin İtidal tavsiyelerine rağmen ültralar o feci kararı aldırmaya muvaffak oldular: Gazeteler üç gün müddetle kapatılacaktı!.

Aralarında memleketin en güzide şahsiyetleri de bulunan heyet, kararın akislerinin ne olacağını göremedi

Berbat bir tebliğ

Fakat talihsizlik bu kadarla bitmedi. Yazandan başka biç kimsenin tam olarak anlayamadığı, içinde «kanunlar» tâbiri bulunan, dolayısıyla büyük psikoloji hatasına yol açan ve her türlü tefsire müsait bir müşterek tebliğ hemen oracıkta Özcan Ergüder tarafından kaleme alındı. Memleketin en gözde şahsiyetleri aralarında bulunan heyet bu tebliğin de mahzurlarını farkedemedi ve metin Dünya mürettiphanesinde dizildi, provalar basamak suretiyle çoğaltıldı, deklarasyonun birer nüshası puntolanarak gazetelerin yazı isleri müdürlerine gönderildi. Varılan mutabakata göre deklarasyon gazetelerin birinci sayfalarının en üstünde, köşede, üç sütun üzerine, 48 puntolu «Gazetemizi üç gün kapatıyoruz» baslığı altında neşredileeekti. Metin yazı işleri müdürlerinin eline geçer geçmez, Babıâlide ilk karışıklıklar başladı.

Her biri fikir işçisi olan yazı işleri müdürleri derhal aralarında telefonla istişareye başladılar. Deklarasyonun gazetelerde çalışanların değil, sadece bir kısım çalıştıranların fikirleri olduğunu mutlaka belirtmek lâzımdı. Gazete sahipleri gazetelerine şüphesiz böyle bir not koydurtmayacaklardı. Neticede, Tazı İşleri Müdürleri gazetelerin o sayısına isimlerini koymama kararını verdiler. Nitekim Milliyetin Fikir İşçileri Sendikası Başkanı olan Hasan Yılmaeri, Dünyanın Hikmet Çağlayanı ve diğer bir çoğu böyle davrandılar. Gazete sahipleri vaziyeti öğrenince hiddetlendiler, fakat bu bile onların ayılmalarına, hareketin fena karşılanacağını kendilerine göstermeye, tebliğin biçimsiz bir tebliğ okluğunu farkettirmeye yetmedi. Bedii Faik gazetesine geldi ve Yekta Ragıp Önene imzasını koydurttu. Özcan Ergüder pek kızmıştı. «Böyle ukalâlık olmaz» diyordu»

Ertesi gün tebliğ yayınlandı ve İstanbulun dokuz gazetesi üç gün mateme girdi! Akşam geç vakit dehşetli Yeni İstanbuldan Umumi Neşriyat Müdürü Muzaffer Soysal harıl harıl büyük gazeteleri aramış ve Dünyadaki toplantıya davet edilmemiş bulunan gazetesinin de —her halde, hatıra bile gelmemişti— boykota katıldığım bildirmişti.

Gazetelerin piyasaya çıkmasıyla birlikte, kıyamet de koptu.

Kanunların esası

Gazete sahipleri ilk darbeyi, kanunların kendilerinden yediler. Deklarasyon haftanın başındaki gün hazırlanmış, Salı günü yayınlanmıştı. Halbuki Pazartesi günkü Resmî Gazetede Fikir işçileriyle alâkalı kanunun metni vardı. Patronlar metni dahi okumaya lüzum görmediler ve kulaktan dolma bilgiyle yetindiler. Kanunda, istifa eden gazeteciye kıdem tazminatının yarısı verilir diye bir acaip madde yoktu. Bir takım —çoğu Babıâlide zaten mevcut— haklar teminat altına alınıyordu. Hatta kanun gazetecilere meselâ Bâbıâlinin en iyi patronu Ercüment Karacanın Milliyetteki, Erol Semavinin Hürriyetteki «ecir»-ine tanıdığı statüden daha az iyi bir statü tanıyordu. M. B. K. bir başka peşin hüküm dolayısıyla kanunu çıkarmakta acele etmişti. Kurmaylar Babıâlide fikir istiklâli olmadığı, her yazarın patronunun esareti altında bulunduğu, onun için kendi inancını asla yazamadığı gibi telkinlerin tesiri altındaydılar. M.B.K. nin bir çok üyesi gazetelerin bir çok kimse tarafından çıkarıldığı, fakat bir tek kimse tarafından idare edildiği, meselâ dünyanın dört buçuk milyonla en büyük tirajlı gazetesi Daily Express'te patron Lord Beaverbrook'un arzulamadığı tek satırın çıkmamasının batılı manasıyla Basın Hürriyetini hiç zedelemediği, bir başkasının çıkıp ta Lord Beaverbrook'un kendi gazetesine yazdırtmadığını yazabildi, basabildiği ve yayabildiği takdirde batılı manasıyla Basın Hürriyetinin gerçekleştiği hakikatlerini görmek istemiyordu. Acele, biraz bunun da tesiri neticesiydi. Halbuki hiç bir konunun ciddi gazetelerde yaratamayacağı keşmekeşi Fikir İşçileriyle alâkalı kanun da yaratacak bir mahiyet taşımıyordu. Gerçi bazı patronlar bir takım fedakârlığa zorlanıyordu. İşçilerini daha fazla düşünmek zorunda kalıyorlardı. Ama 9 Ocak 1961 günü Resmi Gazete-

Nadir Nadi - Bedii Faik - Ercümant Karacan
Çalgıcılar ayrı *telden çalınca...*

de yayınlanan kanunun, bu çapta bir protestoya yol açacak tek noktası yoktu. Nitekim bitirdiğimiz haftanın sonunda gazeteler tekrar yayınlandığında patronlar asıl tenkitlerinin bu kanuna değil, ötekine karsı olduğunu belirttiler. Ama ikinci müşterek deklarasyonda —Milliyet bunu yayınlamamıştır — en ziyade fikir işçilerinin hakları üzerinde durmaktan kendilerini alamadılar. Üç sütunluk tebliğin iki sütunu o kanunun tenkidine ayrılmıştı. Bu fikir ile zikir arasında fark bulunduğu şüphesini uyandırdi.

Basın —İlân Kurumuna gelince— gazete sahipleri kanunları öylesine okumadılar ki ikinci deklârasyonlarında da bu kurumdan İlân ve Reklâm Kurumu diye bahsettiler— bu, Basın Hürriyeti alanında ileri adımlar ihtiva ediyordu. Şimdiye kadar sadece hükümet tasarrufu olan resmi ilânların dağıtımı, gazetelerin ihtiyaçlarının sağlanması gibi islerde hükümet ilk defa olarak kendi hakkını başkalarıyla paylaşmaya razı oluyordu. Bir kurum kuruluyor —kurumda gazetelerin ve hükümetin temsilcileri tarafsız temsilcilerle birlikte bulunacaklardır— ve eski hükümet tasarrufları o kurumun yetkisine veriliyordu. Buna rağmen gazete sahipleri ikinci deklarasyonda bu hususu dahi tenkit ettiler. Deklarasyonda deniliyordu ki <... (Kurum) gazetelerin makine, kâğıt ve mürekkep gibi her türlü âlet ve iptidai maddelerini tekeline almaktadır.» Ama bu tekel, kanundan evvel hükümetin elindeydi ve şimdi hükümet bunu gazetecilerle paylaşıyordu. Bunun tenkit edilecek tarafı neydi? Belki Sefa Kılıçlıoğluya ihtiyaçlarını —gazetesinin politikasını ona göre âyarlayarak— gidip Menderesten ya da Saroldan veya Kalafattan sağlamak daha kârlı, daha kolay geliyordu ama, bu her halde Basın Hürriyeti değildi.

İlân bahsinde ise, Kurum Babıâlide fiilen mevcut Hofer tekelini tarümar ediyordu ve aslında, bir kısım feryatların altında yatan da buydu. Yabancı sermayenin reklâmlarının açık bir kurumdan geçmesi, millî menfaatlerin en basit icabıdır. İktisadi devlet teşekkülleriyle resmî dairelerin ve o kabil müesseselerin inanlarından alınacak komisyonun da Hofer yerine Kurumun gazetecilere ve sendikalara açık kasasına girmesi bîr mahzur sayılamaz. Kaldı ki Kurum aracılık vazifesini yaparken her halde Hofer kadar taraf tutmayacaktır. Hofer DP. iktidarı devrinde, bilhassa Celâl Bayarın yâr-i vefakârı diye bilinen Kemal Salih Sel marifetiyle zaman zaman bir baskı âleti rolü kabullenmiş, fakat bunu kendi büyük gazetelerini de kollamayı bilerek bir ip cambazına has meharetle yapmıştır. Kurum, işte bu tekeli yok etmektedir. Ama metinde mevcut bir madde, hakikaten, reklâmı verenin arzusunu gölgeleyebilecek mahiyettedir. Kanunun 43. maddesinde reklâmların «Kurum Genel Kurulu tarafından tesbit edilecek esaslar dâhilinde, ilgililerin istekleri de nazara alınarak» dağıtılacağı bildirilmektedir. Ancak haftanın basındaki gün M.B.K. nin Sosyal Komisyonunun üyelerine bu mahzur hatırlatıldığında üyeler, talimatname hazırlanırken sadece reklâm sahibinin arzusunun kaale alınacağının belirtileceği yolunda teminat vermekten kaçınmadılar.

Sabahlıyan Patronlar

Fikir işçileri, patronların memlekette yeni yeni fikirlerin yerleşmek için zemin aradığı hassas bir intikal devresinde giriştikleri düşüncesiz hareketin haberini derhal Örfi İdare Kumandanlığına uçurdular. Örfi İdare Kumandanı Korgenral Cemal Tural habere muttali olur olmaz pazartesi gecesi Emniyet Müdürlüğüne geldi. Dokuz gazetenin idarehanelerine telefon edilerek makinelerden çıkacak ilk nüshalardan birer tanesinin Emniyet Müdürlüğüne gönderilmesi istendi. Bu arada gene Emniyet Müdürlüğünden Kabataş araba vapuru iskelesine telefon edilerek, verilecek işarete kadar Anadoluya gazete taşıyan vasıtalara bilet kesilmemesi Örfi İdare Kumandanlığının emri olarak bildirildi. Fakat Tural, bizzat tetkik ettiği gazetelerin dağıtılmasında bir mahzur görmediğinden geceyarısına doğru gelerek müsaadeyi verdi. Ecirlerin tepkisinin bir komployoa yol açmasından ürken Yalman Ve Kılıçlıoğlu gibi patronlar ise mutadları hilâfına sabahlara kadar gazetelerinin başında beklediler. Kılıçlıoğlunun Yeni Sabahı terkederken, deklarasyonu kastederek «Sakın ha çıkartmayın» tarzındaki feryadı, binanın dışından bile duyuluyordu.

Üç günlük boykotun ilk fiili tepkisine, salı sabahı yer yer Taksim ve Beyazıtta rastlandı. Fakültelerine gitmekte olan Üniversite öğrencileri, deklârasyonları okuduktan sonra, müvezzi ve bayilerden parasını ödiyerek aldıkları gazeteleri —bilhassa Yeni Sabah— tomar tomar yaktılar. Gerek Üniversite talebeleri, gerekse sonradan İSÇİ teşekkülleri, basın ecirlerini muhtelif gösteri ve tebliğlerle desteklediler.

Gene aynı sabah, Cağaloğlundaki şatafatlı Basın Sarayı, bir anababa günü havası içindeydi. Fikir

Ahmet Yıldız çalışanlarla konuşuyor
Koruyucu Melek

işçilerinin heyecanı gittikçe artıyor, zaptedilmez bir hal alıyordu. Bir miting yapılması için ortaya atılan fikir, gittikçe taraftar topluyor, süratle yayılıyordu. Soğukkanlı İstanbul Gazeteciler Sendikası İdare Heyeti yangına körükle gitmeğe niyetli olmadığından mitinge taraftar görünmedi. Hâdise büyüyebilir, dışarıdan karışacaklar karışıklık çıkarabilirlerdi İdare Heyeti fikrini açıkladığı saman, Basın içindeki kuyruklar "İstifa, istifa" şeklinde tempolu bir yaygara kopardılar. Neticede, miting değil de kısa sürecek bir sessiz yürüyüş konusunda mutabakata varıldı. Kolları sıvayan ressam ve karikatüristler bir çırpıda yirmimuzda hiçbir işverenin arza ettiği anda bir araya getiremiyeceği miktarda fikir işçisi, aralarında iş bölümü yaptılar. Protestolarını kuvvetlendirmek amacıyla patronlar bütün kapıları kapamışlardı. İmkânlar temini için başvurulmadık yar kalmadı. Bir kol kâğıt, diğeri ilân, bir başkası matbaa, nihayet sonuncusu da imtiyaz peşinde koşuyordu. Çaresiz kalınıp ta kâğıt için İstanbulun dirayetli ve sevilen Vali ve Belediye Başkanı Tümgeneral Refik Tulgaya başvurulduğu zaman, saatler 17'yi geçmişti. Tulga talebi büyüğü Kızıloğluna aksettirdi. İçişleri Bakanı, «Nereden bulursanız bulun, mutlaka verin» dedi. Tulga da, Basın gazeterekti.

Bütün güçlükler yenilmişti ki, fikir işçilerini elleri ve kollan bağlamaya sevkeden ciddi bir sabotajla karşılaşıldı. Basın teknisiyenlerinin bir kısmı, yanlış anlama neticesi o gece patronlardan yana çıktılar. Zaten o fırtınalı gece yarısından sonra Babıâlide dolaşan bazı patronlar mürettip ve operatörleri ayartma faaliyetine girişmişlerdi Basının çıkamaması, fikir işçilerinin hem resmi makamlar, hem de patronlar nezdinde itibarlarını son derece zedeliyecekti. Neticede canlar dişlere takıldı, bazı fikir işçileri linotip ve entertiplerin başlarına geçtiler, bir kısmı da mürettip olarak çalıştı ve gecikti ama, Ba-

12 OCAK Perşembe 1961

Basın

nkaragazetecilerid
essiz yürüyüş yap
ndaşları gazetesiz bırakmamak için

Basın Gazetesi
En zengin kadro

den fazla döviz hazırlayıverdiler. Bir koldan da bayraklar tedarik edildi.

Basın Gazetesi

Fikir işçileri heyecanlarını ortaya koyduktan sonra Basın Sarayına geri döndüler. Ecirlerin fikirlerini yaymak ve halkı gazete siz bırakmamak maksadıyla bir organ yaratmak lâzımdı. Soluk almadan bir gazete çıkarmak üzere tekrar kafa yorulmağa başlandı. Evvelâ para bulmak şarttı» İstanbul Gazeteciler Sendikasının kasasında fareler cirit atıyorlardı. Genç gazetecilerin kurdukları ismi çok usun bir Yapı Kooperatifinden 50 bin lira kadar borç alındı. Yurdusinin çıkmasını temin İçte muvaffak Hal Müdürü Topçu Binbaşı Turgut Budakoğluna tam yetki verdi. Budakoğlu ve fikir işçileri SEKA'nın Çırağandaki deposuna saat 21.30 da geldikleri zaman, her tarafı kapı duvar buldular. Üzeri muşambalı, başı kasketli Bekçibaşı aksilik ediyor, Nuh diyor, Peygamber demiyordu. Terslik, mesul memurların evlerinin İstanbulun en ücra semtlerinde bulunmasından geliyordu. İçlerin halle yola girmesi ve 4.600 kilo kâğıdın alınabilmesi için Budakoğlunun askerce konuşması, bir tomar halindeki 10 bin lirayı Bekçibaşıya fırlatarak, "Al üzerini yarın verirsin!" diye çıkışması gesın doğdu. İlk gün 55 bin, ikinci ve üçüncü günler 125 er bin battı ve peynir-ekmek gibi kapışıldı. Yıllardır devam eden tröstü gümbür gümbür yıkılmakta olan Hoferin baltalaması, patronların tazyik ettiği bayilerin boykotuna rağmen ilân da aldı, yegân yegân kâr da etti.

Tehditler

Basının ilk günkü nüshasında, en dikkate değer haber Hürriyet ve Yeni İstanbul hariç, geriye kalan yedi gazetenin Yazı İşleri Müdürlerinin işlerinden kovulma babasına yayınladıkları müşterek açıklamaydı. Patronların iddialarını reddediyorlar, tam aksi

kanaatte olduklarını . belirtiyorlar ve nihayet, üç günlük boykotla ilgileri bulunmadığını katiyetle belirtiyorlardı. Müşterek açıklamaya imzasını koymıyan patron yakını otomobilli, gazeteci Zincirkıran ise alenen, «Ben sizlerle beraber değilim» demişti.

Dokuz patronun teşebbüsünden önce, gazetelerde bir aile havası eserdi Patronların çıkışlarına karşı Basında fikir işçilerinin daha da sert — ve lüzumsuz — veryansın etmeleri, sadece bir ticari işletme olmayıp bir amme hizmeti yönü de bulunan gezeteleri, bir iplik fabrikasına çevirdi, meseleyi bir sınıf mücadelesi haline soktu- Bazı patronlar, fikir işçilerinin tepkilerinin Emniyet Müdürlüğü Birinci Şubesinde dosyaları bulunan gazeteciler tarafından galeyana getirildiğini iddia ediyorlardı. Der» hal tehditler savrulmağa başlandı. Meselâ Ergüder, «İstifa edeni, söz birliği eder gazetelerimize almayız» diyordu. Kılıçlıoğlu, «Bütün fikir işcilerini 250 bin lira tazminat ödiyerek kapı dışarı ederim. Yeni Sabahın imtiyazını gene 250 bin liraya satarım. Böylece hiç siyan etmem> şeklinde konuşuyordu.

Toktan varedilen ateşli Basına, ilk günü mürettiphanesini açan yegâne müessese malûm Havadis oldu. Fakat ertesi gün işlet dilseldi, başka matbaalar bulundu. Havadis te fırsattan en fazla istifade eden gazete olmuş, Vilâyetten aldığı müsaade üzerine boykotun tik günü 225 bin, ikinci ve üçüncü günleri ise 250 bin tiraj sağlamıştı. Fikir işçileri de basın teknisiyenleriyle yaptıkları müzâkereler neticesinde berraklığa kavuştular.

Toplantılar, toplantılar

Fikir işçileri ile patronlar arasındaki vadinin köprü inşasına imkân bırakmayacak şekilde genişlemesi üzerine, kaynıyan Bâbıâlide kaydedilmekle başa çıkılamıyacak sayıda toplantılar yapıldı. Bunların en önemlilerinden biri çarşamba günü. Gazeteciler Cemiyetinin daveti üzerine yer aldı Hem fikir işçilerini hem de pat ronları çatısı altında toplayan klüp mahiyetindeki Gazeteciler Cemiyetinin kıdemli ve nüfuslu başkanı Burhan Felek, dev şahsiyetini orta ya koyarak arabuluculuk yapmağa teşebbüs etti. Büyüklerden Nadir Nadi, Bediî Faik ve Karacan, küçüklerden Yolaçın, fikir işçilerinden de Türkiye Gazeteciler Federasyonu ile İstanbul Gazeteciler Sendikası Başkanlarının hasır bulunduğu toplantılar, müsait bir uzlaşma zemini yaratılmasına sebep oldu. Evvelâ kahve, sonra da limonataların içildiği ve iki saat onbeş dakika devam eden toplantıda patronlar, hareketlerinin fikir işçisi arkadaşlarına müteveccih bulunmadığını, çıkmış olan kanunları, o da aceleye getirildiklerinden dolayı hedef güttüğünü temin eylediler. Fikir işçilerinden, Basında fazla mütecaviz olmamalarını istediler. Fikir işçileri kabul ettiler ve müzâkerelere devam kararıyla toplantıya son verildi. Nitekim, fırtınanın son günlerinde İstanbullu fikir işçileri, bilhassa Basının yayınlarında çok daha ölçülü davrandılar.

Doğan Nadi
Söz büyüğün, su küçüğün

Ancak, gazetesinden Basına yazı verenleri veya gösterilere katılanları uzaklaştıracağını ilân eden Kılıçlıoğlunun Yeni Sabahın muhkem demir kapılarını kapatması üzerine fikir işçileri son anlaşma ümitlerinin de suya düştüğünü alâyişle açıklıyarak, müzâkerelere defamdan vazgeçtiler. Hatta Kılıçlıoğlu daha ileri gidiyor, «Benim matım değil mi, istersem yakarım!" şeklinde konuşuyordu. Fanatik Kılıçlıoğlunun demeci Tulgaya nakledildiğinde, çift yıldızlı General, «Yooo. Bilhassa amme hizmeti gören müesseseleri öyle kolay kolay yakamazsın» dedi.

Bir patronun hezeyanları

Milli Birlik İdaresinin Babıâlideki ihtilâl karşısındaki tutumunu en veciz şekilde, hâdiselerin menşei kanunların hazırlayıcısı Ahmet Yıldız, «Bırakıma, istedikleri kadar sıkmasınlar» kelimeleriyle ifade etmişti. Tulga da AA. muhabirine telefonda, «Biz Hükümet olarak karışmıyacağız» dedi.

Ancak iktidar tabii ortalığı yatıştırmak, sert tedbirlere başvurmaya mecbur kalmamak arzusundaydı. Bütün uzlaştırıcı gayreler- bilhassa bir kısım patronlar tarafından itildi. Halbuki bu sırada kuyruklar yüksek perdeden gazete sahipleri, ama pis perdeden ihtilâl iddiası aleyhinde propagandaya başlamışlardı bile...

M.B.K. nin basın mütehassısı Yıldız, perşembe günü uçarak Ankaradan İstanbula indi. Evvelâ Dünyada, Nadir Nadi hariç batı patronlarla bir görüşme yaptıktan sonra Basın Sarayına geldi ve fikir işçilerini de dinledi. Yıldız, gece Basın Sarayında fikir işçileriyle patronları bir defa daha karşı karşıya getirmek için teşebbüse geçti. Gaye, sırf Basında çalıştıkları veya gösterilere katıldıkları için fikir işçilerinin, diş bileyen patronlarca kovulmalarını önlemekti. İstanbul Gazeteciler Sendikasınca telefonla yapılan davetlere, en fazla reddetme ihtimali olan Bedii Faikten başlandı. Dünyanın küçük patronu saat 21.25 te yapılan mükâlemede mazeret beyan etti. Hastaydı, yatağındaydı. Neticede, 22.20 de başlıyan toplantıya Doğan Nadi, Kılıçlıoğlu, Karacan, Yolaç ve Yalman katıldılar. Kim sahiplerinden Orhan Birgit, toplantıyı duymuş, «Ben de patronuma diye ortaya çıkarak davetsiz misafir olarak gelmişti. Gene Sendika ve Federasyon temsilcileriyle Kurucu Meclis Azası üç basın mensubu, Ömer Sami Coşar. Kemal Zeki Geneosman ve Ali İhsan Göğüş de oradaydılar.

İlk sözü alan Yıldız, Babıâlide hutur ve istikrarın iadesi için tarafları gayret sarfına davet etti. Daha sonra, en fazla bangır bangır bağıran Kılıçlıoğlunun sesi duyuldu. Kılıçlıoğlu o kadar yüksek perdeden konuşuyordu ki söylediklerini duymak için Sendikanın İdare Heyeti odasında bulunmağa lüzum yoktu. Aman ne kerametler yumurtlamıyordu! Kendisi Babıaliye baldırı çıplak değil, milyonlarıyla gelmişti Milyonlar yediriyordu, ayva değil. Gazete kapatmazdı. Çalıştırdığı 160 kişiyi çıkarırdı

yerine 160 kişi alırdı. Kendisini gece vakti neden çağırmışlardı? İstediğini atıp atmamakta serbestti. M.B.K. 5 bin kişiyi Silâhlı Kuvvetlerden atarken kimseye sormuş muydu? —Galiba Kılıçlıoğlu kendini M. B. K. zannediyordu. Halbuki M.B.K. üyeleri üstadın kendileri hakkında kullandığı «Gümrükten mal kaçırır gibi kanun çıkarıyorlar tâbirini henüz hazmetmemişlerdi— Mutlaka atacağım de miyordu ama eğer atarsa kimse kendisine karışamazdı, Doğan Nadinin bir müdahalesi, gerginliği çözdü ve havayı yumuşattı:

«— Beyler, bizim fikir işçilerimizle hiçbir ihtilâfımız yok. Biz bir protesto hareketi yaptık. Bütün medeni memleketlerde olduğu gibi onlar da bize mukabele ettiler. Gönül arzu ederdi ki, biz de onlar gibi sadece sessiz bir yürüyüş yapabilelim. Fakat dokuz kişi kolkola girip Vilâyete yürüseydik, millet bizi piyasaya çıkmış zannedecekti. Biz yürüyemedik, gazetelerimizi yürüttük. Hata ettik.»

Neticede, Kılıçlıoğlu hariç, patronlar teminat verdiler. Fakat diğerleri, Kılıçlıoğlunu da iknaa çalışacakları vadinde bulundular. Ancak 0.20 de sona eren toplantıda, fikir işçileri ile aralan şekerrenk Dünya patronları mevcut değildi, içtimadan ilk olarak Yalman ayrıldı. Paltosunu tutan hademelere, ikişer buçuk lira bahşiş bıraktı.

Son Perde

Cuma sabahı iş verenler Yeni Sabah patronunun muhteşem özel dairesinde gene toplandılar. Gayeleri, kapalı bulundukları üç gün zarfında kendilerine yönetilen isnad, tenkid ve ithamları cevaplandırmaktı. Nadi biraderler gene gelmemişlerdi Nadir Nadi samimi şekilde üzgündü. Doğan Nadi ise hareketi başından tasvip etmemişti.

Aynı saatlerde, İstanbul Üniversitesinin avlusunda toplanan ve her Fakültenin temsil edildiği aşağı yukarı yüz kişilik bir grup, Cağaloğluna hareket etti. Hürriyetin önünde yuha çektikten sonra, Cumhuriyetin önüne sağıldılar. Birkaç dakika sessizce kapının önünde durduktan sonra uzun boylu, esmer bir delikanlı, elinde bulunan «Sende mi Nadir Nadi?» yazılı dövizi demir parmaklıklara astı. Daha sonra birkaç adım ötedeki Yeni, Sabahın önüne gittiler. İçeride patronlar toplantı halindeydiler. Yağmur, şakır şakır yağıyordu. Yeni Sabahın Kılıçoğluna aid özel ve cafcaflı kapısının mermer merdivenlerinin en üst katına çıkan bir Üniversiteli genç M.BK. ve fikir işçileriyle beraber olduklarına dair bir nutuk çekti. Müteakiben demir kapının önüne, Kılıçlıoğlunu bir tavuk şeklinde temsil eden ve altında «Altınlarıma dokunmayın» ibaresi bulunan bir dövizi bıraktılar. Hep bir ağızdan yuha çektikleri bir sırada, en üst katın penceresinin perdesi sıyrıldı. Kılıçlıoğlu, koyu esmer çehresinde endişe, manzarayı seyrediyordu. Nihayet Vilâyete yüründü ve «28 Nisanda patronlar değil, fikir işçileri bizimleydi» ibareli bir döviz bırakıldı. Sonra da dağılındı.

Patronlar, çıkacakları gün bu sefer 72 puntolu, «Açıklıyoruz!» serlevhalı upuzun ikinci bir deklarasyon hazırladılar. Gene bir kucak dolusu yanlış malûmatı havi ve sert lisanlı deklarasyonu, fikir işçilerinin arzusu Üzerine Karacan, Milliyetinde kullanmadı. Nadiler de traşlıyarak, bir karikatürle de olsa fikir işçilerine de savunma hakkı tanıyarak neşrettiler. Elele kenetlenmiş fikir işçileri, bardak fırtınasının durulmağa yüz tuttuğu bir sırada tekrar vantilatörleri çalıştıran ikinci deklarasyonu neşreden gazetelere Asliye Hukuk Mahkemesi kanadıyla cevap vermeğe, kucak dolusu yanlış malûmattan dolayı da Basın Ahlâk Divanına baş vurmağa hazırlanıyorlardı.

Kılıçlıoğlu, Karacanın ikinci deklarasyonun altından imzasını çıkardığını ve bunu gazetesinde neşretmekten imtina ettiğini duyunca hiddetle telefona sarılıp Milliyet sahibini aradı, hareketinin sebebini öğrenmeğe kalkıştı. Karacan, "Zaten bu işler hep sizin yüzünüzden oldu» mealinde bir söz sarf ederek telefonu kapattı, izahat vermedi.

Ankarada heyecan

Babıâlide bunlar olup biterken, hâdiseyi haber alan Ankaralı gazeteciler derhal paçaları sıvadılar ve İstanbuldaki arkadaşlarının manevi yardımına koştular. Zaten kulaklarına bazı tehlikeli sözler de gelmiş, patronların tensikat yapacakları haberleri Rüzgârlı Sokakta dolaşmıştı. Bunun üzerine, hareket hattının tayini için Ankara Gazeteciler Cemiyetinde bir toplantı tertiplendi-

O gün Cemiyetin, Atatürk bulvarına nazır sevimli lokali lebalep doldu. Salon sigara dumanından geçilmiyordu. Bir kaç gün evvel aynı yerde,' Temsilciler Meclisine gidecek gazetecilerin seçimi dolayısıyla birbirleriyle sıkı mücadeleye girişmiş bulunan Ankara basınının mensupları şimdi tekrar kenetlenmişlerdi. Bu tesanüt, güzel bir şeydi. İlk konuşmalar durumun izahı sadedinde oldu. Gazete sahiplerinin tutumları hiç kimsenin tasvibini kazanmadı. Fakat Ankaralı gazeteciler için iki yol gösterildi Bir kısım —ve daha ziyade yaşlı azalar— itidal tavsiye ediyorlardı. Bir başka grup ise ateşliydi. Ortaya, gazete sahipleri üç günlük protestolarını tamamladıktan sonra fikir işçilerinin de üç gün iş başı yapmamaları teklifi atıldı. Fakat bu, beğenilmeyen bir hareketi bizzat tekrarlamak demekti. Neticede Gazeteciler Federasyonu, Gazeteciler Cemiyeti ve Sendika tarafından bir müşterek komitenin kurulması, inisyatifin ona bırakılmanı kararlaştırıldı ve sekiz kişilik bir heyet seçildi Heyet ilk iş olarak dokuz gazete sahibine bir telgraf çekerek

Ankaralı gazeteciler Atatürk bulvarında
Kaderin birleştirdikleri

hislerini —hiç iyi hisler değildi— bildirdi. İki gün sonra aynı mealde bir telgraf da patronların dümen suyuna katılmış Özcan Ergüdere yollandı. Komite müteakiben bir deklarasyon kaleme aldı. Bunda, biraz fazla sinirli eda içinde gazete sahiplerinin durumu inceleniyor, tutumları yeriliyordu. Tebliğin bir sureti radyoya da gönderildi. Komite, tebliğin akibetini takip etmedi ama, tebliğ radyoda okundu ve hayli tepki yarattı. O gece yapılan bir yeni toplantıda ise bir alt-komite kuruldu. Buna iki teknik eleman da dahildi. Alt-komite kanunları inceledi ve bunların mahiyetini altında bütün basın teşekküllerinin imzası bulunan bir beyanname halinde umumi efkâra açıkladı.

Bu sırada bazı fazla gayretli gazeteci, kendilerine bir «sebeb-i hikmet» bulduklarından dolayı mem nun, işlerin uzamasını ve karışmasını ister tavır takındılar. Bunların endişesi, gazete sahiplerinin hâdiseleri ve ha tadarını görerek kararlarından dönmeleri, basiret yoluna avdetleriydi. Nasıl İstanbulda bir takım işverenler meseleyi sonuna kadar götürmeği şahsi meseleleri haline sokmuşlarsa bazı iyi niyetli, fakat fazla ateşli fikir işçisi de bir uyuşma zemininin bulunmasını mümkün nisbetinde engelleme arzusundaydı. İki tarafın müfritleri kavganın devamını istiyorlardı. Fakat fikir işçilerinin başka ve haklı bir endişeleri vardı: Gazete sahiplerinin M.B.K. ne şu veya bu yoldan tetir etmesi! Bu arada, dokuz gazete sahibinin topluhâreketinin M. B. K. tasarruflarına karşı durma sayılabileceği lafı başkentte ortaya atılıyor ve İnkılâp mahkemelerinden açık açık bahsediliyordu.

Bunun üzerine komite, arasından seçtiği bir heyeti M.B.K. ne gönderdi. Heyete, Temsilciler Meclisinin bazı gazeteci üyeleri de dahildi. Heyet, M.B.K. nde sadece basiret, İtidal ve sağduyu sahibi Albay Ekrem Acuneri buldu, dert ve endişelerini, arzularını ona söyledi. Acuner kendilerine birer bardak tavşankanı çay ikram etti ve manalı manalı gülerek teminat ver* di. Kanunların geri allaması, hatta bu son durum karşısında üzerlerinde oynanması bahis konusu bile değildi. Patronlar, köprüleri kendileri atmışlardı. Dokuz gazete, isterse üç değil, otuz gün çıkmayabi lirdi Kimsenin umurunda değildi. Fikir işçileri akıllı Albayın yanından rahatlamış ayrıldılar. Akşam üzeri kulaklarına gelen bir başka haber bu ferahlığı arttırdı. Komite üyesi bir gür kaslı General söyle demişti:

"— Ah!, Şunlar Ankarada çıkacaklardı ki, ben o 3 rakkamının yanına bir iki sıfır ekliyeyim."

Temsilciler faaliyette

Fakat iş bu kadarla bitmedi. Temsilciler, Meclisindeki Basın temsilcileri, meseleyi bir defa da kendi zaviyelerinden mütalea etmeğe karar verdiler. Bunun için İlhami Soysalın davetiyle Milliyet gazetesinin Ankara Bürosunda bir toplantı yapıldı. Soysal bu toplantıyı iki genç arkadaşı — Altan Öymen ile Oktay Ekşi — ile birlikte tertiplemişti. Zaten İlk gelenler de onlar oldular. Daha sonra Ali İhsan Göğüş, Ömer Sami Coşar, Babür Ardahan, ilhan Esen ve Derviş Sami Taşman göründüler. Duvarlarından birinde Ali Naci Karacanın güzel bir portresi asılı mümessil odasında bir gizli celse aktedildi. İlk söz davet sahibinden geldi. Soysal meseleyi izaha lüzum görmeden —mesele zaten malûmdu— hemen, iki arkadaşıyla birlikte kaleme aldığı bir müşterek tebliği okudu. Tebliğ pek sert bir ifade ile kaleme alınmıştı. Bol miktarda teessüf, şiddet ve üzüntü kelimelerinden meydana gelen tebliğ bâzı yüzlerde hoşnutsuzluk yarattı. Nitekim Ali İhsan Göğüşle Derviş Sami Taşman bu tebliğin pek sert kaçacağını söylemek lüzumunu duydular. Mücadele, mücadele idi ama bu derece sert bir ifade ile patronlara hücum etmenin de faydası yoktu. Fakat öteki ler Nuh dediler. Peygamber demediler. Toplantı bunun için neticesiz bir toplantı olmaktan öteye gidemedi. Nihayet Basın Temsilcileri, Meclisteki diğer meslektaşlarıyla görüşmek mucip sebebiyle kati kararı Temsilciler Meclisi toplantısına bıraktılar.

Öğleden sonra, saatlerin 14.30'u gösterdiği sıralarda aynı üyeler, yeni Meclis binasının muazzam toplantı salonunda bir araya geldiler.

Tabii gene işi gene Temsilciler organize ediyorlardı. Soysal - Ekşi - Öymen üçlüsü hemen arkadaşlarını toplayarak meseleyi tartışmağa başladılar. Fakat iş, öyle ayaküstü halledilecek kadar basit değildi. Bunun için bir çâre arandı ve bu-, lundu. Hep birlikte yeni Meclis binasının büyük ve geniş koridorlarını geçtiler, grup toplantıları için ayrılan salonlardan birine geldiler. Temsilciler Meclisinde basının haklarım korumakla vazifeli üyeler, salondaki sıralara iliştiler ve meseleyi bir kere daha müzakereye koyuldular. Bu defa daha da kalabalıktılar. Zira Temsilciler Meclisindeki bütün gazeteciler toplantıda hazırdılar. Kemal Zeki Gençosmanlı, Cemil Sait Barlaslı, Ferit Celâl Güvenli ve Bülent Ecevitti toplantı evvelkilerin de iştirakiyle açıldı.

Görüşmeler heyecanlı oldu. Mutedillerle ateşlilerin arasındaki görüş ayrılığını tecrübeli gazeteci ve iyi politikacı Bülent Ecevit halletti. Bir tebliğin yayınlanması ve bunda, baktı olan tarafın —fikir işçilerinin— tutulması şarttı. Ama bunun için gazete sahiplerine —Temsilciler, nihayet onları da temsil ediyorlardı— ağır kelimelerle hücum şart değildi. Bunun üzerine gene bir alt-komisyon kurulda bu komisyon eldeki tebliği aldı, gerekli rötuşları yaptı ve gazeteci Temsilciler bunu imzaladılar.

Bu sırada Cemiyet ve Sendika idare kurulları, tıpkı İstanbuldaki neviinden bir sessiz yürüyüş hazırlıyoralardı. Ankaralı gazeteciler onların da elinde bazı aşırı ve biraz fazla demagoji kokan dövizler vardı ya..- haftanın ortalarındaki gün Atatürk Buhran üzerinde bu yürüyüşü yaparak İstanbulda savaş veren meslekdaşlarına karşı tesanütlerini gösterdiler. Hemen hemen aynı sıralarda Türkiyenin her tarafında gazeteciler İstanbulun dokuz gazetesi sahibinin değil, mücadelelerin en parlağını yapan fikir işçilerinin yanında yer aldıklarını çeştli şekillerde belirtiyorlardı.

İki dertli

Fırtına boyunca, bir teşekkül ve bir adam mevkilerin en müşkülünde, kavganın bir an önce bitmesi. için ellerinden geleni yaptılar. Teşekkül, C.H.P. idi. Hem gazete sahipleri, hem fikir işçileri kendilerini desteklemesi için Büyük Partiye başvurdular. C.H.P. için talihsizilik. Ulusta Yakûp Kadri Karaosmanoğlunun hiç lüzumu yokken gazete-sahipleri aleyhinde sert bir başya-

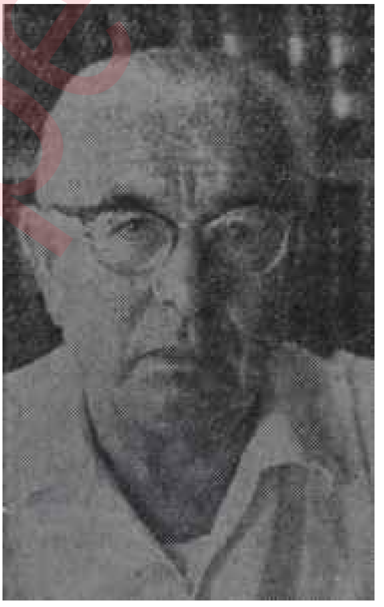
zı yayınlaması ve kavgaya katılmasıyla başladı. Bu, C.H.P. nin görüşü değildi. -Zaten C.H.P. nin görü günü ancak Genel Başkan ve Genel Sekreter açıklamıya mezundur- Ama başyazı, elbette ki tepki yarattı. Ayın dokuzunda İstanbul Gazete Sahipleri Derneği adına Bedii Faik İsmail Rüştü Aksala bir telgraf çekerek bunun parti görüşünü aksettirip aksettirmediğini sordu. İkinci bir talihsizlik, bu telgraf ancak dört gün sonra Genel Sekreterin eline vardı. Bu arada, İsmet İnönüye de başvurulmuştu.

Fakat C.H.P. yi sıkıştıran sadece gazete sahipleri olmadı. Fikir işçileri, başlarında Temsilciler Meclisinin bir kaç gazeteci üyesi, bir heyet halinde Aksalı gördüler ve haklarının korunmasını, partinin siyasi sebeplerden ötürü patronların tesiri altında kalmamasını istediler. Fikir işçileri Genel Sekretere C.H.P. yi seneler senesi nasıl desteklediklerini anlattılar, bunu partinin sosyal adalet prensibine dayanarak yaptıklarını söylediler. Haklıydılar. O bakımdan C H. P. den, günlük politika zaruretleri dolayısıyla haksız bir tutum beklemiyorlardı. Eğer parti bunu yaparsa, fikir işçileri pek âlâ partiyle de savaşabilirlerdi! Tabii, heyetin temasında böyle bir tehdit havasına yer verilmeseydi daha iyi olacaktı ama ateşli gazeteci - politikacılar bu hatayı islediler. Zaten bu sırada gazete sahipleri de «Vay, C.H.P. bizi tutmuyor!» diye feryada başlamışlardı ya.. Hatta bunlardan bazıları «Biz de başka partiyi tutarız» diye, bakkal hesaplarına bile koyulmuşlardı.

Aksal tehdit kokan sözlere hiç aldırmaksızın ve kendi itidalini kaybetmeden herkese sükûnet tavsiye etti. Fırtına dindiğinde gene beraber çalışacaklar, birbirlerinin yüzlerine bakacaklardı. Kırıcı tutumlara mahal yoktu. C.H.P- ye gelince, hukukçulara kanunlar tetkik ettiriliyordu. Elbette ki gereği yapılacaktı. Aksak noktaların Kurucu Mecliste ele alınabileceği bir bedahatti ve bunu Ahmet Yıldız bile söylemişti. Her halde, Önce sinirlerin gevşemesi şarttı. Aksal Ulusa sükûnet tavsiye edici, uzlaşma yolunu gösterici yayın yapması için talimat verdi. Biraz gecikerek de olsa talimat yerine getirildi.

Başı dertte adam ise, Cihat Babandı. Basın - Yayın Bakanı bakanlığının daha ilk günlerinde böyle bir durumla karşılaşınca meselenin bir an önce ve barış yoluyla halli için gayret gösterdi. Kanunlar ortadaydı. Üstelik, belki tatbikatta bazı müşküller arzedecekti ama esas itibariyle Basın Hürriyetini zedeleyici bir mahiyetleri yoktu. Üstelik Baban, gazetelerin tasvibi imkânsız kapanma kararları, karşısında M.B.K. nin tepkisinden de haberdardı. Bir Hükümet adamı olarak, evvelâ korumakla mükellef bulunduğu elbette ki milli menfaatti. Milli menfaat ise buhranın en kısa zamanda yok edilmesini gerektiriyordu. Zira hava bulandırıcılar fırsattan faydalanmaya başlamışlardı bile..

Cihat Baban bir yandan M.B.K. ile, diğer taraftan bazı gazete sahipleriyle temasa geçti. Gazete sahiplerine verebileceği teminatı verdi. Bu sırada Radyoda, kendisinden habersiz tek taraflı yayın yapılmış, gazete sahiplerini kırıcı sözler söylenmişti. Ertesi sabah Bakan, makamına geldiğinde, ilk iş olarak bu kabil yayınları durdurdu. Fakat gazete sahiplerinin içinde bulunan kışkırtıcılar, manasız varlıklarına sebeb-i hikmet arıyanlar ve bilhassa ültralar bu uzlaştırıcı gayretleri de boşa çıkardılar. İpler gerilmişti. Kopuncaya kadar çekilmeliydi. Fakat işin hayret uyandırıcı tarafı Nadir Nadilerin, Ercüment Karacalıların, hattâ Erol Semavilerin ve Malik Yolaçların bu tiplerle bir yolu beraber yürümeyi evvelâ kabulleri, sonra da, hata güneş gibi ortaya çıkınca dahi bunda devamlarıydı-

Ali Fuat Başgil
Geciken tedbir

Hafta biterken ve bu satırlar basılırken Babıâli son derece lüzumsuz bir savaşın yaralarını sarmaya çalışıyordu. Sular henüz durulmamıştı, zira fikir işçileri, bazı gazete sahiplerinin, kendilerinin hazırladıkları gazetelerde kendilerine karşı yaptıkları hücumları aynı sütunlarda cevaplandırmak istiyorlar, buna mukabil o gazete sahipleri aksi istikamette direniyorlardı. Hal çaresi bulunmazsa, fırtınanın sonunda kapatılan Basın Gazetesi tekrar çıkacaktı.

K u y r u k l a r

Bir sıçrarsın çekirge..

Geçen hafta çarşamba günü, İstanbul Radyosunun saat 33 teki son haber yayınını dinliyen bir üniversiteli genç, eski Anayasa Hukuku Ord. Profesörü Ali Fuat Başgilin, Demokrat Partiyi övücü ve Kurucu Meclisin meşruiyetini şüpheye düşürecek bir makalesinden ötürü örfi İaderece nezaret altına alındığını ve hakkında takibat yapıldığını duyduğunda:

«— Nihayet içeri girdi!-.» dedi.

Olay, Babıâlide şiddetli tutmanın estiği bir günde cereyan etmesine rağmen, yine de tepki uyandırdı. Bunun başlıca sebebi. Demokratların Başgilin liderliği altında toplanmaya hazırlandıklarının bilinmesiydi.

Başgilin aynı gün saat 11.15 sıralarında, Feneryolu İstasyon Çıkmazı sokaktaki evinden iki polis tarafından alınıp Harbiyeye götürülmesine, ismi - cismi basın mensupları tarafından bilinmeyen bir dergide yayınlanan, «Bugünkü iç siyasi durumda Kurucu Meclis nasıl seçilebilir?» başlıklı makalesi sebep oldu. Aslına bakılırsa bu yasa, ne olduğu belirsiz «Dünya ve Türkiye» adlı aylık dergiden önce, Yeni Sabah gazetesinde neşredilmişti. Ne var ki Kılıçlıoğlu, örfi İdareden yakasını belki de bir şans eseri olarak kurtardı, şayet yazı 17 Aralık tarihli Yeni Sabahta çıkmış olsaydı, derginin başına gelen Yeni Sabahın başına gelebilirdi. Çünkü o tarihte Kurucu Meclis Kanunu Resmî Gazetede yayınlanmış ve bu suretle de, Başgilin makalesi ile Kanunun neşredilmesi aynı tarihe isabet etmiş olacaktı. Nitekim 20 Aralık tadilinde yayınlanan «Dünya ve Türkiye» dergisinde aynı yazı çıkınca durum başkalaştı. Dergide Başgilin makalesi yayınlandığı saman. Kuruca Meclis Kanunu dört gün önce yürürlüğe girmiş bulunuyordu. Yalnız derginin Örfi İdare tarafından süresiz olarak kapatılmasında ve Neşriyat Müdürü Osman Gürdemirel ile Başgilin nezaret altına alınmasında tam 22 günlük bir gecikme olmuştu ki. bu gecikme de derginin, ilgililerin eline geç ulaşmasından ileri gelmişti. 22 günlük bir gecikmeye rağmen o gün. Örfi İdare Ko-

mutanlığından Emniyet Müdürlüğüme gelen gizli bir emirle harekete geçen Birinci Şube memurları, Neşriyat Müdürünün evinde yaptıkları aramada 363 adet, matbaada ise tam 13 adet dergi bulup, müsadere ettiler.

Al ilânı, yat aşağı!

Hiçbir bayide satılmıyan ve ancak abonelerine 1 kuruşluk posta pulu yapıştırılıp gönderilen dergiyi, kıdemli besin mensuplarının yakından tanıdıkları İhsan İleri adında bir kadın, 13 yıldanberi çıkarmaktadır, tirajı, sadece yaşlı İhsan hanımın, Anadolu turnelerine çıktığı zaman artan dergi, normal zamanlarda ayda 800 ila 800 arasında basılıp dağıtılmaktadır. Dergi, uzun zaman düşük iktidar tarafından beslenmiş, ilân ve reklâmlarından nasiplenmiştir. Şimdi de başlığının altında «tarafsız» yazılı olmasına rağmen, D.P. nin propagandasını yapmaktadır. Derginin dördüncü sayfasını tamamen kaplıyan ve yirminci sayfasının da yansım alan Ali Fuat Başgilin malûm makalesi yanısıra, besinci sayfasını dolduran ve D. P. yi kurnazca öven bir avukatın makalesiyle, diğer sayfalarında gazetelerden makaslanmış Yassıada haberleri, hep D.P. nin savunmasıdır. İhsan hanım, 27 Mayıs Devrimine rağmen, düşük efendilerinin kendisine yapmış olduğu eski iyilikleri unutmamış, belki de böyle bir düşünce ile sayfalarını DP. lehindeki yazılara açmıştır, İhsan hanımı, Anadoludaki bütün belediye başkanları değilse bile, ekseri D. Partili belediye başkanları şahsen tanımaktadırlar.

Yalnız, 27 Mayıs gibi bir devrimden sonra, bütün kuyruklar kesilmiş, halka faydalı olmıyan her çeşit neşriyat yok edilmiş olduğu halde «Dünya ve Türkiye» adlı bu dergi, dâhiyane yaşama prensibinden kıl kadar ayrılmamış, İhsan hanım dâima bildiği yoldan yürümüştür. Nitekim o gün, derginin basıldığı matbaa ile Neşriyat Müdürünün evinde yapılan aramada ilk defa «Dünya ve Türkiye» adlı dergiyi gören polisleri, ilânların çokluğu hayrette bırakmıştır. Dergide, 9 tam sayfa ile 2 yarım sayfa banka ve resmi müessese ilânı bulunmaktaydı. Bu kadar çok ilâna, şimdiye kadar Türkiyenin hiçbir siyasi dergisinde rastlamak mümkün, olmamıştır. Nerde kaldı ki, sadece 800 ilâ 900 arasında basan bir dergide olsun! Belli başlı hemen bütün büyük bankalar, herbiri 800 lira tutarında koca koca ilânlarını acaba hangi sebeple bu dergiye vermişlerdi?. Sualin cevabını geçen hafta perşembe günü saat 12 de Nişantaşındaki evinden alınıp Harbiyeye götürülen İhsan hanımın kendisinde aramak lâzım geldi.

Temsilciler Meclisi

Yaşlı asker

Yeni Meclis binasının toplantı salonunda bulunan Başkanlık kürsüsünün yanındaki meşin kaplamalı kapılardan biri açıldı ve siyah fraklı, uzunca boylu, zayıf fakat dine tavırlı , bir adam kürsüye doğru ilerledi. Arkasında gene koyu renk elbiseler giymiş iki genç adam vardı. Uzunca boylu, zayıf, siyah fraklı adam sol elinde siyah bir silindir şapka tutmaktaydı.

Kâzım Orbay
Kürsüde bir *asker*

Siyah fraklı adam, kürsünün gerisindeki Başkanlık koltuğunun önünde durdu ve salonda bulunanları mütebessim bir çehre ile süzdükten sonra, konuşmağa başladı. Adamın ilk sözleri, «Temsilciler Meclisinin sayın üyeleri!» oldu. Sonra :

"— Yüksek Meclisiniz içinde vücutlarıyla övünülecek ve Başbakanlığa lâyık, yüce değerde partisiz üyeler bulunurken bu vazifeye eski bir askeri seçmeniz, milletin, verdiği her işi çok iyi başaran Türk Silahlı Kuvvetlerine güveninin yeni bir belirtisidir» diye ilâve etti. Salonda büyük bir alkış başladı.

Hâdise, geçen haftanın başında bir gün cereyan ediyordu. Saatler 16.24 dü. Temsilciler Meclisinde Başkanlık seçimleri yapılmıştı. Oturum, mûtad üzere saat 15 de açıldığında Temsilci üyelerin hemen hepsi salonda hazırdı. Başkanlık makamında, geçen celsenin en yaşlı üyesi olmak sıfatıyla Başkan seçilen Yusuf Kemal Tengirşek vardı. Tengirşek, teamülü yerine getirmek üzere Başkan adaylarını oylamaya koyacağını bildirdiği sırada bir takrir, Başkanlık kâtibi Alev Coşkunun eline ulaştı. Tengirşekin arzusuyla takrir umumi heyetin ıttılaına arzedildi. Takririn altında iki C.H.P. linin imzası vardı: Turan "Güneş ve Sahir Kurutluoğlu. İki C.H.P. li bu takrirlerinde, Başkanlığa Kâzım Orbayı, Başkan vekilliklerine Yargıtay Temsilcileri Lûtfi Akatlı, İbrahim Senliyi, Divan kâtipliklerine Oktay Ekşi, Alev Coşkun, Rıfat Çini ve Yusuf Ziya Yücebilgini, idare amirliklerine ise Bahri Yazır ile Nuri Kınıkı aday gösterdiklerini bildiriyorlardı. Başkan, takriri oya sundu ve kabul edilen adaylar umumi heyetin tasvibine arzolundu.

Oylama normal şekilde devam ediyordu ki bir hâdise, hareketsiz bir celseye revnak verdi.

Alkış tufanı

Oylamanın tam ortalarına doğru ön sıraların birinde oturan beyaz saçlı, sevimli ve yaşından umulmayacak kadar dinç bir adam. Divan kâtibinin, ismini üzerine, basa basa okumasından sonra yavaşça yerinden doğruldu. Bu, İsmet İnönüydü. Salon birden sükûnetini kaybetti ve sessizlik, yerini alkış tufanına bıraktı. CH. P. lideri, kendine has yürüyüşüyle kürsüye ve oyların atıldığı sepete doğru ilerlerken, muhteşem salon alkıştan çınlıyordu. İnönü sağ elinde tuttuğu oy pusulalarından birini ilk sepete itina ile bıraktı. Sepetin üzerinde «Başkan» yazılıydı. Sonra diğer kâğıtları aynı itina ile diğer sepetlere attı. Yerine dönerken alkış sesleri koca salonu inletiyordu. Dinleyicilere ait üst balkonlardan ve Temsilcilerin bulunduğu kısımdan gelen alkışlar. Paşa yerine oturuncaya kadar dinmedi. Böylece ilk secim mesut bir hadise ile kutlanıyordu.

İnönü, oyunu kullandıktan sonra vazifesini ifa etmiş insanların rahatlığı içinde yeni Meclis binasından çıktı. Tasnif için celseye ara verildi.

Orbay kürsüde

Geçici Başkan Tengirşek oturumu açtığında, Divanın yakışıklı kâtibi Alev Coşkun tasnif heyetinin neticeyi bildiren yazısını okumağa hazırdı. Nitekim Başkanın sinyali üzerine Coşkun neticeyi bildirdi. Kâzım Orbay 263 oyun 241 ini alarak Temsilciler Meclisi Başkanlığına seçilmişti. Geri kalan oylar muhtemelen C.K. M.P. illerindi. Başkan vekilliklerine ise, gene bilinen isimler. Lûtfi Akatlı ve İbrahim Senil seçilmişlerdi. Kâtipler heyetinde de bir değişiklik olmamıştı. Alev Coşkun, Oktay Ekşi. Rıfat Çini ve Yusuf Ziya Yücebilgin vazifeye hazırdılar.

Haftanın son oturumu ise çarşamba günü yapıldı. Bu oturuma gene Kâzım Orbay Başkanlık etmekteydi. Fakat bu defa müzakereler pek uzun sürmedi. Bu toplantı da bir seçimler oturumu olmaktan ileri gidemedi. Bu defa da Tüzük Komisyonu seçilerek, tasniflere geçildi. Fakat neticeyi beklemekte fayda görülmediğinden Başkan, komisyonların çalışmalarım süratle ilerletebilmeleri ve umumi heyete hazırlıklı gelebilmeleri gerekçesiyle oturumu Pazartesi saat 15 e kadar tatil etti.

Suikastlar

Yol kesiciler

Bitirdiğimiz hafta, Yassıadada bir adam eski günleri, kendi gençlik senelerini, Ağır Ceza mahkemelerinde üye veya başkan olarak bir takım adi yol kesicileri yargıladığı günleri hatırlamaktan kendini alamadı. Ortadan biraz uzun boylu, sırtı hafifçe öne eğik, sağlam yapılı, yüzünün iki yanından beyazlaşmış favoriler inen adam 1961 Türkiyesinin adı -ve sesien ziyade bilinen siması, Başkan Salim Başoldu. Hakikaten Salim Başol ve arkadaşları tam bir hafta müddetle kendilerine "komiteci" diyen, aslında bir çeteden başka şey olmayan tatlı su kabadayılarından marifetlerinin hesaplarım sordular. Tesadüf, Yassıadanın gündeminde Topkapı suikastı, Geyikli olayları, Kayseri olayları ve Demokrat İzmir gazetesinin tahribiyle alâkalı dâvalar birbirini takip etti. Hakimlerin önündekl dosyalar ve karşısındaki sanıklar değiştiler ama bir adam her seferinde huzura çıkmaktan kurtulamadı: Adnan Menderes! "Menderes devri"ni bilenler ve her şeyin nasıl Beyfendiden sadır olduğunun farkında bulunanlar artık sünepeleşmiş, dinleyicilere sâdece istihfaf telkin eden, hiç bir asil tarafı olmadığını ortaya koyan bu orta boylu, zayıflamış, sahte tavırlı adamı mütemadiyen sanık sandalyasında görmeyi hiç yadırgamadılar. İki defasında -Topkapı ve Kayseri dâvalarında- 1 numaralı iskemleyi D.P. iktidarının "habis ruh"u Celâl Bayar işgal etti. Ama o iki defa da, bahis konusu olan İsmet İnönüydü ve Celâl Bayarın İsmet İnönüyle bizzat meşgul bulunduğu herkes tarafından biliniyordu. Hele Refik Tulganın o son derece mantıki ve kati beyanlarından sonra -Ali Fuat Cebesoyun verdiği açmazlara rağmen- düşük Cumhurbaşkanının İnönü hakkında beslediği hislerin ne menem hisler olduğu hiç bir izaha lüzum hissettirmeyecek derecede açık şekilde, Yassıadada ortaya çıkmıştı.

Fırtınalı günler

Bitirdiğimiz hafta, Yassıada yolcuiçin o kadar parlak geçmedi. Bunun sebebi duruşmalardan ziyade havaydı. Bir çok gün azgın bir deniz, yolculuğu güçleştirdi. Hattâ haftanın sonlarında bir gün vapurun Ada iskelesinde daha fazla duramayacağı anlaşıldığından Başkan Başol duruşmayı bir kaç saat erken tatil etmek zorunda kaldı. Buna rağmen salon hemen hiç boş görünmedi. Gazeteler çıkmadığından gerçi umumi efkâr duruşmaları günügününe pek takip "demedi ama -Yassıada saatinde de, maalesef tefrika usulünden vazgeçilmiş değildir ve o saati hazırlayanlar, galiba kendi seslerinden başka sesleri duymaya vakit bulamadıklarından bunun yayın için nasıl bir handikap olduğunun farkında görünmemektedirler- biraz geç de olsa Türkiyenin bu en şöhretli adasında cereyan edenler süratle duyuldu.

Hafta boyunca açılan dosyaların birbirlerine benzemeleri, D.P. iktidarının "hükümet etme" anlayışım en gafil gözler önüne dahi sermeye yetti, Topkapıda İnönünün tecavüzlere mâruz bırakılması "hikmet-i hükümet" sayılmıştı. Geyiklide iki C.H.P. milletvekilini Çanakkaleye çıkarmamak ve Geyikliye sokmamak da Menderes ve hempası için "hikmet-i hükümet" idi. Hele İsmet İnönünü Kayseri önünde durdurmak, bunda basan kazanamayınca onu Yeşilhisara uğramaktan âdeta Ordular seferber ederek menetmek başka bir "hikmet-i hükümet" idi. Bunlarla artan "hükümet prestiji ve otoritesi" İzmirde kahraman Demokrat İzmirin ateşe verilmesiyle şahikasına erişmişti! Dâvalar, gösterdi ki DP. iktidarının son yılları, bir takım sokak külhanbeylerinin, devlet mekanizmasını ellerinde bulundurmalarından istifadeyle kurdukları bir çete tahakkümüdür.

Dosyalar, 27 Mayıs ihtilâlinin meşruiyetinin yeni ve parlak bir delilini daha teşkil etti

Alaka çekici şahitler

Bitirdiğimiz hafta boyunca bakılan dâvalar içinde en ziyade, bilhassa yeni olması itibariyle "Kayseri Olayları" alâka çekti. Dâvan n tanınmış tanıkları da bulunduğundan dinleyiciler, hele cuma günü hoş saatler geçirdiler. Muhalefet yıllarının müca-

hitlerinden Turhan Feyzioğlular, Turgut Göleler, Daniş Yurdakullar Divan önüne çıktılar ve bildiklerini anlattılar. İncesuda Namık Gedikin adamlarıyla -Ahmet Kınık, Cemal Göktan ve Kemal Çakın- o heyet pençeleşmiş bulunduğundan üç tanığın sözleri ilgiyle dinlendi. Hakikaten Feyzioğlu, Göle ve Yurdakul Gedik çetesiyle âdeta boğuşmuşlar, onun mensuplarına pervasızca hakaret etmekten çekinmemişler, ama bugünleri o günden haber vermişlerdi. İncesuda Cemal Göktana, uşaklığın asla fayda sağlamadığı, hesap günü geldiğinde 1 numaralı mesullerin kenara sıyrılmak isteyerek bütün suçu kendilerine yükleyecekleri bildirilmişti. Feyzioğlu, Göle ve Yurdakul İncesu kaymakamlığında, Belediye dairesinde yapılan görüşmeleri tafsilatıyla anlattılar. Kehanetlerini ise doğrulamak görevini, mûtad veçhile düşük efendi üzerine aldı.

Zaten Menderes, Kayseri olaylarından ne derece habersiz bulunduğunu nakle bir evvelki celsede başlamıştı. Hiç bir şeyden haberi yoktu. Neredeyse "Ay! Sayın İnönünün yolu mu kesilmiş? Bak alçaklara!. Sizi şerefimle temin ederim, ilk defa olarak duyuyorum. Eğer iktidardayken duymuş olsaydım mesulleri şiddetle cezalandırırdım. Ne edepsizlik, ne ayıp! Sayın İnönünün yolunu kesmek.." diyecekti. Mamafih, buna yakın sözleri bir başkası söylemedi değil. Celâl Bayar, Menderese ilettiği ve elde sureti mevcut telefon mesajını tevil için bin dereden su getirdi ve "Evet, ben Cumhurbaşkanıydım ama bu işlerle de uğraşırdım. Belki doğruydu, belki değildi. Hakikat sudur ki İnönünün Kayseriye gitmesini mahzurlu buldum, Yeşilhisar hâdiseleri dolayısıyla Örfi İdare ilân edilmesini istedim, mahkemelerden de, yavaş işlediklerinden dolayı şikâyet ettim" demek mertliğini, cesaretini gösteremedi. Anlaşılan, onun kabadayılığı da bir noktada takılıp kalıyor, ondan sonra o da âdeta Menderesin süfliliğine düşüyordu.

Kayseri olaylarının dikkati çeken bir tarafı, bütün suikast ve Görülmemiş Kepazelik dâvalarındaki gibi o dâvada da dosyanın son derece tatmin edici bulunuşuydu. Ama, hâdise öylesine ortadaydı ki, böyle bir dosya hazırlamanın fazla meharet sayılması gerekmediği derhal göze çarptı. Asker ve sivil tanıklar -İnönüyü durdurma ödevi üzerlerine yüklenmiş, fakat sonradan Ordudan istifa ederek bu ödevi hangi şartlar altında yaptıklarını belli eden, bu yüzden de tevkif edilerek 27 Mayıs sabahına kadar hapishanede kalan kahraman subaylar birer birer gelerek hâdiseleri aydınlattılar- bir hükümetin nasıl yol kesicilik yaptığını dehşet verici şekilde naklettiler.

Bir gazetenin kaderi

Bitirdiğimiz haftanın içinde kahraman Demokrat İzmirin yakılıp yıkılmasıyla alakalı dâvada da dosya açıldığında çetenin marifetleri tam bir çıplaklık içinde ortaya serildi. Suikastın nasıl hazırlandığı, kimlerin eliyle ve kimlerin idaresinde icra edildiği görülüyordu. D.P. nin İzmirdeki teşkilâtı, kendilerini rahatsız eden bu kahraman gazeteden kurtulmak için -zira Demokrat İzmir, bütün tehlikelere rağmen DP. nin İzmirdeki çetesinin etrafı nasıl soyup soğana çevirdiğini, kimlerin ne işler yürüttüğünü pervasızca yazıyor. Muhalefetin sesini duyuruyor ve D.P. iktidarının sonunun geldiğini Egeye ilân ediyordu- İsmet İnönünün Uşak dönüşü İzmire gelmesini fırsat saymışlardı. Efendileriyle temas ettikten sonra da, Kemal Hadimimin meşhur "milli galeyan'larından biri olarak külhanbeylerini gazeteye salmışlar ve tesislerin altım üstüne getirerek gazeteyi uzun zaman çıkamaz hale sokmuşlardı.

Haftanın incisi, düşük efendinin bu dâva vesilesiyle söylediği bir söz oldu. Üstadın, bermûtad hiç, ama hiç bir şeyden haberi yoktu. Fütur zerresini hatıra getirmeksizin, gerine gerine:

"— Altı ay öncesine gelinceye kadar, böyle bir gazetenin varlığından bile haberdar değildim. Bu, büyük olmayan bir mahalli gazetedir!" dedi.

Halbuki aynı Menderes, bu gazeteyle alâkalı olarak, hiç olmazsa bir düzine dâva açmış ve meşhur "İnsaf be Paşam" fıkrasından dolayı Ziya Hanhanı dünya kadar hapse mahkûm ettirmişti! Tabii, gazeteyle yıllar yılı ve şahsen uğraşmış bulunması, caba!

Kayseri Hadisesinin

Geçen yılın Nisan ayı, birinci gününden başlıyarak büyük hâdiselerle dolu geçti. Ayan ilk günlerinde, hâlen Yüksek Adalet Divanında yargılanması yayılan "Kayseri Olayları" cereyan etti. Nisyan ile malûl olmıyan pek çok hafıza o günlerin havasını ve heyecanını olanca tazeliği ve canlılığı ile, elbette, hatırlamaktadır.

AKİS, "Kayseri Olayları" sırasında Himmetdedede görevlendirilmiş Kurmay Binbaşı Selâhattin Çetinerin istifasını, hâdisenin ehemmiyetine lâyık bir şekilde okuyucularına bildirebilmek için 1 Nisan günü bir muhabirini Kayseriye göndermişti. Kayseriye giden muhabir, yerinde günün kahramanlarıyla konuştu, gerekli notlarını aldı. Ancak bunlar umumi efkârın bilgisine sunulamadı. Zira o günlerin ünlü yayın yasakları, hadiseyi halk efkârından gizlemek yolunu tutmuştu. AKİS'in 298. sayısı bu yüzden, askeri GMC'lerle kesilmiş bir yolu ve bir asker siluetini gösteren bir kapak içinde çıkmak zorunda kaldı.

"Kayseri Olayları"nın tekrar günün konusu olduğu şu günlerde, iki binbaşının istifasıyla ilgili ve o tarihte Kayseriye giden AKİS yazarı M. Sunullah Arısoyun, bir hatıra olarak itina ve sakladığı notlarından meydana getirdiği yazıyı okurlarımıza sunuyoruz.

Fayton, tek katlı bir evin önünde durdu. Evin kapısında bir hizmet eri vardı. Faytondan inenler, ere Bordular:

"__ Binbaşın evde mi?"

Er, bir an tereddüt etti. Adandan kuşkulu göllerle süzdü. Vakit sabahın sekiziydi. Binbaşısı evdeydi evde olmasına, ama acaba "evde" dese miydi?

"— Haber vereyim efendim.."

Hizmet eri içeriye girip kapıyı örttü.

Hâdise, 1960 yılı Nisan . ayının 7. günü cereyan ediyordu. Binbaşının evde olup olmadığını soran üç kişiden biri AKİS muhabiri, biri Kayseri Barosundan avukat Enver Kırker, üçüncüsü de bir C.H.P. liydi. AKİS muhabiri Kayseriye iner inmez avukat Enver Kırkerle buluşmuş ve kendisine Kurmay Binbaşı Selâhattin Çetinerle görüşmek istediğini bildirmişti. Enver Kırker her nekadar Binbaşının gazetecilerden çekindiğini, konuşmalı istemediğini anlatmak istemişse de, muhabiri

"___ Bir de biz şansımızı deneyelim" demiş ve üçü birlikte bir faytona atlıyarak Binbaşının evine gelmişlerdi.

Hizmet eri dışarı çıktıktan az sonra kapıda uzun boylu, kızıl saçlı, sarışın, yiğit tavırlı gene bir adam göründü. Adam, kendisini bekliyenlere:

"— Buyrun" dedi. "Yalnız, kusura bakmayın, ev çok dağınık.."

İçeri girildi. Aynı zamanda misafir odası olarak da kullanıldığı anlaşılan holde iki küçük çocuk oynuyordu. Her evdeki sabah dağınıklığı, Binbaşının evinde de göze çarpıyordu. Dört ağaç koltuk, bir divan, bir komodin, bir radyo, duvarlarda bir kaç resim... Evin bütün dekora bu ölçüde sade ve basitti. Büyük işler gören bir asker evinin bütün hususiyetleri daha ilk bakışta belli oluyordu. Biraz sonra, yandaki kapıdan esmer ve gene biz kadın çıktı. Belli ki, Binbaşının karısıydı. Nâzik, kibar ve mesutta, yüzünde en küçük bir kırgınlık, en ufak bir üzüntü, bir yorgunluk işareti yoktu. Halbuki, kurmay binbaşılığa kadar yükselmiş, dört beş ay sonra yarbay olacak, ilerisi için büyük ümitler beslediği kocası, çok sevdiği mesleğinden istifa etmişti, istifadan sorara ne olacağı ise, hiç mi hiç belli değildi.

O hafta Kurmay Binbaşı Selâhattin Çetiner ismi, Türkiyede, birdenbire bilinen, takdir ve hayranlık uyandıran bir isim olmuştu. Yüzbinlerin bu kurmay binbaşıyı tanımak, bilmek istemesi kadar tabii bir şey olamazdı. Binbaşı Çetiner ise, sâdece vicdanının emrini yerine getirmekten başka hiç bir şey yapmadığına inanan, sade bir vatandaş, bir asker olarak yaşıyordu. Telgraflar, telefonlar, ziyaretler onu biraz da şaşırtmıştı. Halbuki onun iyi bir komutan olmaktan başka hiçbir gayesi yoktu. Bu yolda çalışıyordu. Günün bilinde, subay çıkarken yaptığı yeminle bağdaşamıyacak bir görevle karşılaşmış, bir asker çocuğu olarak girdiği ve aşk derecesinde bağlı bulunduğu mesleğinden bu sebeple ayrılmak zorunda kalmıştı.

Herşey 2 Nisan günü saat 14,30 dan sonra haşladı. İnönü Kayseriye gelmek üzere Ankaradan hareket etmiş, Himmetdedede önü kesilmişti. Binbaşı Çetiner bu işte görev almamış olmayı kendisi için bir şans sayarken, saat 14,30 da 5. Yurtiçi Bölge Komutanlığından aldığı bir emir, onu olayın tâ içine atıverdi. Himmetdedede "istenilen şekilde" hareket etmiyen Kurmay Binbaşı Hayrettin Durak geri çekiliyor, yerine Kurmay Binbaşı Selâhattin Çetiner görevlendiriliyordu. En kısa zamanda görev yerine gitmesi bildiriliyordu. Kurmay Binbaşı Hayrettin Durakın komuta ettiği birliğin komutasını ele alacak ve birliğiyle Vali Muavininin emrine girecekti. Derhal bir topçu irtibat uçağı ile hareket etti. Himmetdede üzerinde şöyle bir dolaşıp inecek yer ariyan uçak, uygun gördüğü bir tarlaya kondu. Binbaşı Çetiner, arkadaşı Duraktan boşalan birlik komutanlığını üzerine aldı. Binbaşı Çetinerin alay yerine gelişi, önce geniş bir tedirginlik havası yarattı. Böyle bir hava yaratmadı da normaldi. Çünkü, vicdanının sesini dinleyen bir binbaşı geri alınıyor, yerine Çetiner geliyordu, İnönü ve beraberindekiler, bu yeni binbaşının "verilen emirlere uyacak" kişilerden olabileceğini pekâla düşünebilirlerdi. Çetinere verilen ilk

emir, "trenden inenleri geri bindirmek ve kimseyi indirmemek"ti. Çetiner topluluğa şöyle bir baktıktan sonra emri verene şu kesin cevabı verdi:

"— Bu benim görevim değildir. Bu bir jandarma görevidir. Gerekiyorsa onlara yaptırın."

Bir ata İnönü trenden indi. Yola doğru yürümeğe başladı. Olay yerine toplanan halkın "Kula Binbaşı" dedikleri ve geldiğinden kısa bir süre sonra güven ve sevgi yaratan Selâhattin Çetiner, yolun başında duruyordu.

İnönü, sert bir sesle şunları söyledi:

"— Binbaşı, burada hayatımıza karşı bir kastın hazırlıkları yapılıyor. Size durumu bildiriyorum. Derhal tedbirinizi alınız, âmirlerinize haber veriniz ve yola açtırınız."

Sarışın Binbaşı, bir yandan hakiki hüviyetini ve şahsiyetini belli edememenin, diğer taraftan imkânsızlıkların tesiri altında şaşkın ve üzgün:

"— Başüstüne Paşam!" dedi.

Bu konuşmadan pek az zaman sonra, Kayseriden gelen emirle yol açıldı ve İnönünün Himmetdede macerası sona erdi. Fakat Selâhattin Çetinerin çilesi sona ermedi. Zira Muhalefet liderinin yolunun ikinci bir defa İncesuda kesilmesi kararlaştırılmış ve oradaki birliğe de aynı Binbaşının komuta etmesi uygun görülmüştü.

İncesudaki o dramatik gün, genç Kurmay Binbaşı İnönüyle ikinci defa karşılaştı. Yeşilhisara giden köprü GMClerle kapatılmıştı ve Çetiner bir kenarda hâdiseleri seyrediyordu. Birden arkasında, biraz boğukça, ama hakimane bir asker sesi duydu:

"— Kumandan!"

Çetiner, arkasına döndüğünde İnönüyü beş-on adım gerisinde buldu. Kendisini çağırıyordu. Evet, İnönüler kahramanı, eski ve büyük bir asker kendisini çağırıyordu. Birden heyecanla titredi. Koştu, İnönünün karşısında çivilenip, bir kurmay subaya yakışır güzellikte selam verdi:

"— Buyur, Paşam!"

"— Bu birliğin kumandanı sen misin?"

"— Benim, Paşam!"

"— Öyleyse emret, yolu açsınlar!.."

Binbaşı kısa bir an duraladı, sonra üzüntüyle cevap verdi:

"— Komuta bende değil, Paşam. Yurtiçi Bölge Komutanı burada, Komutayı bizzat ele aldı."

İnönü sordu:

"— Beni vurmaları için askerlerine emri ata mi vereceksin ?"

Bu, Binbaşı Çetinerin hiç beklemediği bir soruydu. Birden donda. Titredi. Gırtlağı düğümlendi. Gözleri doldu. Başının hafifçe döndüğünü hissetti, "İnönüyü ver" emrini vermek! Bu, nasıl düşünülebilirdi? Paşanın gözlerinin içine anlatılmaz bir sevgiyle, askerce, yiğit bir sevgiyle baktı:

"— Böyle bir emri vermektense, kendimi vururum. Paşam!" diyebildi.

İnönü, bu genç ve levent kurmay subaya muhabbette baktı. Sonra, GMC'lerle kapatılmış yoldaki askerlere doğru yürüdü.

Genç Binbaşı kırksekiz saat sonra yorgun, uykusuz, harap bir halde, küçük ve mütevazı evine geldi. Kendini divanın üzerine bıraktı, hapını ellerinin arasına aldı. Bir süte düşündü. Olanları bir bir gözünün önünden geçirdi. İçkide bir isyan kabarıyordu. İnönünün, o dağ gibi eski ve büyük askerin, "Beni vurmaları için askerlerine sen mi emir vereceksin?" sorusu, bütün heybetiyle gözlerinin önündeydi. Halbuki Binbaşı Çetiner askerdi. Askerliğin şerefi, namusu, ulviyeti vardı. Halk gözünde, yol kesici olarak görünmek, bu çeşit vazifeler almak, en büyük askerin karşısına bu sıfatla çıkmak, olacak iş değildi.

Meral Çetiner, kocasıyla gözgöze gelince, şaşaladı. Binbaşının gözleri dolu doluydu.

Meral Çetiner kocasının yanına oturdu. Eliyle saçlarını okşadı. Yumuşak, tatlı, güven verici, inandırıcı Uy sesle:

"— Haklısın Selâhattin" dedi. "Ama üzülme Artık sen yapamazsın bu işi Yapmasın. İstifa et!"

Binbaşı, karısına biraz hayret karışık, sevgiyle baktı. Zaten kendisi de bütün yel boyunca ve evine geldiğinden beri hep bana, bu "istifa"yı düşünüyordu. Ama bu arada biri alfa, biri birbuçuk yaşında iki çocuğunu ve genç karısını da hesaba katıyordu. Karısının bu kararı nasıl karşılıyacağını merak ediyordu. Halbuki, şimdi karısı ona güven veriyor, "istifa et!" diyordu.

Binbaşı Çetiner istifa etti. Hareketini takdirle karşılayanlar kendisini telgraf ve telefonla tebrik ve teselli ettiler. Ziyaretçinin ardı arkası kesilmiyordu.

Himmetdedede I. Grup Komutanı olarak görev lan Topçu Binbaşısı Osman Özkoçak, işte bu sıralarda Binbaşı Çetinerin esine geldi. Arkadaştılar. Özkoçak da heyecanlıydı. Hem heyecanlı, hem kararlı. İçeri girip oturduktan asara, kimin kim olduğunu bile sorup öğrenmeğe lüzum görmeden:

"— Kararımı verdim Selâhattin" dedi. "Ben de senin yolundayım. İstifa edeceğim."

Topçu Binbaşısı Özkoçak en küçüğü yedi, en büyüğü ondokuz yaşında üç çocuk babasıydı. Ayrıca Konyadaki annesine, babasına da bakmak zorundaydı. Ailesi Ankarada kendisi Kayserideydi. Bütün bunlara rağmen, istifa kararını verebiliyordu. Binbaşı Özkoçak, İnönünün Kayseride karşılanmasında I. Grup Komutanı olarak vazife almış, sonra İncesuda, daha sonra da Ürgüpe giden yolun kavşağında barikat kurmakla vazifelendirilmişti. Daha önce de Ankara - Ürküp, Sivas - Bünyan yel kavşaklarında İnönünün Kayseriye gelmemesini temin işi kendisine verilmişti.

Nisan ayının 7. günü saatler tam 14,55'i gösterdiği sırada Özkoçakın istila dilekçesi yazılmış, imzalanmıştı. İstifa ilgili makamlara tel - dilekçeyle bildirildi.

Ertesi gün her iki Binbaşı da tevkif edildiler ve Kayseri olaylarının yayınlanması yasak edildi.

27 Maya sabahı, bu iki mert asker hürriyetlerine kavuştular. Ama Vazifelerini yapmışlar, Türk subayına nasıl davranması gerektiğini gözler akline sermişlerdi. Şimdi ikisi de yarbay olarak, "aşk derecesinde" bağlı bulundukları mesleklerindedirler. Şerefle, cesaretle ve mertçe Türk milletine hizmet etmektedirler.

Yatırımlar

Komisyonsuz muamele

Kır saçlı, kısa boylu Amerikalı elini ceketinin sağ iç cebine yavaşça soktu. Son derece sık -ve son derece Solu- cüzdanını çıkardı, üzerini saran Üç kat lastiği çözdükten sonra en dipteki gözünde bir şeyler aradı. Aradığını bulmuştu. Oturduğu yerde hafifçe geriye döndü ve arkasında bekleyen genç adama cüzdanından çıkardığı kartı uzattı. İyi cins kâğıda kabartma harflerle basılmış kartın üzerinde W. Cordes Snyder Jr. yazılıydı. İsim, genç adama yabana değildi. Bir iki saniye düşündü ve beyninin düşünce şeridinden "Amerikalı büyük iş adamlarından ve sayılı zenginlerden" kelimeleri geçti.

Hâdise, geride bıraktığımız haftanın başlarında birgün Maliye bakanlığının ikinci katındaki geniş odalardan birinde cereyan ediyordu. Genç adam, gazeteciydi. Kır saçlı Amerikalının başı üzerinden, yeşil çuha kaplı masaya iliştirilmiş karttaki ismi okumaya çalışıyordu. Amerikalı iş adamı basın mensubunun bu tecessüsünü görünce, elini cebine atıp gazeteciyi dertten kurtarmıştı. Salonda yalnız değillerdi. Türk ve Amerikan bayraklarıyla süslenmiş geniş odada iki Bakan, Amerikan Büyükelçiliğinden bâzı zevat ve bol bol gazeteci bulunuyordu. Toplantının sebebi, bir anlaşmaydı. İmzalanacak anlaşmayla Ereğli Demir - Çelik tesislerinin ikinci kısmı kurulacaktı.

Bayraklarla süslü salonda Kurdaş ve Kocatopçuoğlunun yanında Amerikan Büyükelçiliği maslahatgüzarlığım yapan Müsteşar Mr. Cowles ile Mr. Vance Brandt yer almış bulunuyordu. Kabinenin yeşil gözlü Bakam Kocatopçuoğlu gene lâcivertler giymiş, gene lâcivert - beyaz karışımı şık bir papyon bağlamıştı. Bakan pek mesut görünüyordu, Tebessümünden bunu anlamak kolaydı. Merasimde hazır bulunan diğer zevat ise, Mr. Van Dyke, Mr. Rockhill, Mr. Starang, Mr. Snyder, Mr. Knox, Mr. Poy, Bay Süberk, Bay Rona, Bay Sibet ve Bay Kaylaydı.

Yeşil çuha kaplı uzun masanın etrafına sıralanmış Bakanların, iş adamlarının, teknik uzman ve sair yabancıların hepsi, ama hepsi memnun görünüyorlardı. Salonun sağ köşesine bir ses alma cihazı yerleştirilmişti. Merasim saniyesi saniyesine tesbit edilecekti.

İmza yarışı, Kurdaşla İkraz Fonu Başkanı Vance Brandt arasında başladı. Mr. Brand'ın bu işe bu hayli idmanlı olduğu belliydi. 47 imzaya bana mısın demedi. Mr. Brandt imzalarını tamamlayıp kalemi bir **yana** bıraktığında, Maliye Bakanı Kurdaş henüz 34 sayfalık anlaşmanın yarısına gelmişti. Beyaz noktalı dolmakalemle Bakanlığının belki ilk önemli imzasını atıyordu. Kâğıt tomarı yavaş yavaş eridi ve imza töreni sona erdi. Saatler 12,45'i gösteriyordu ki Maliye Bakanı dipteki kâğıda imzayı bastı ve derin bir "oh" çekti.

Şimdi konuşmalar başlıyacak ve tören bitecekti. Maliye Bakanı, doğrusu istenirse, kendisinden umulmıyan bir soğukkanlılıkla konuştu ve nutkunu pek kısa kesti. 8 dakikalık konuşması tıraşında eski dostlarıyla bir arada bulunmaktan duyduğu şevki izah etti. Daha sonra ailesinin hâlâ Amerikada bulunduğunu ifadeden kendini alamadı. Bakan konuşurken Mr. Brandt Bakanı zevkle dinliyor, *bir* yandan da gözlüğünün ucunu hafif hafif emiyordu. Mr. Brandt 30 dakikalık konuşma esnasında ilk sık dudaklarım kuruladı ve eliyle alnını sildi.

İkinci konuşmayı Bakanlardan ikincisi yaptı. Kocatopçuoğlunun konuşması da öyle pek uzun sürmedi. Eee, ne de olsa salonda Amerikalı iş adamları vardı ve her iki Bakan da Amerikalıları iyi tanıyorlardı. Kocatopçuoğlunun sözlerine bakılırsa anlaşma Türkiye için son derece önemliydi. Türkiyede ağır sanayiin gelişmesini sağlıyacaktı. Bu bakımdan Amerikalı dostlarına bol bol teşekkür etti

Mr. Brandt cevaben daha kına ve neşeli bir konuşma yaptı, salondakileri bol bol güldürdü. Törenin en eğlenceli dakikaları bu dakikalar oldu. .

Bay Yüzde Onun "kulakları

Aslında kurulacak olan ikinci Demir - Çelik tesisleri meselesi pek yeni bir hikâye değildi. Düşük iktidar zamanında ele alman ve bu gibi işlerde pek mahir Bay Yüzde Onun da parmağı bulunan mesele, geçen senenin bu aylarrıda İş Bankasının mükellef salonlarında yapılan bir toplantıyla, hani neredeyse oldu bittiye getirilecek ve malûm zevatın Bankadaki hesaplarında hafif bir kabarıklık meydana gelecekti.

O zaman toplantı İş Bankasının şahane salonlarında yapılmış ve Maliye uzmanlarının yerini haraca bağlanan iş adamlarıyla DP. iktidarının her mahallede mantar gibi meydana çıkardığı milyonerler almıştı. Çağırılanlar arasında, herkesin çok iyi tanıdığı para babalan olduğu gibi, işbilirlikleriyle tanınmış şahsiyetler de vardı. Meselâ Vehbi Koç, Sait İbrahim Esi, Orhan Dümer, Hayri Terzioğlu, Nejat Verdi, Otta Salamon, Süreyya Çolak gibi isimler bunlar arasındaydı. O şuralarda Türkiyenin ünlü iş adamları birbirleriyle yarışırcasına V.C. ne giriyorlardı. Bundan dilediği gibi istifade etmek isteyen emsalsiz Başbakan Menderes böyle bir teşebbüse girişmişti. İşi sözde, zamanın İş Bankası Genel Müdürü Ahmet Dallı idare ediyordu. İç finansman, ünlü iş adamları, D.P. nin milyonerleri tarafından yapılacaktı.

Acaip davranırlar

Hadise mahalli: Türkiye Cumhuriyeti toprakları

Hâdise: Amerikan firmaları temsilcileriyle imzalanan bir anlaşma vesilesiyle tertiplenmiş tören.

Konuşanlar: Türkiye Cumhuriyetinin Maliye Bakanı ve Türkiye Cumhuriyetinin Sanayi Bakanı.

Konuşmanın cinsi: Nutuk.

Konuşmanın dili: İngilizce.

Hoppala! Amerikalı iş adamları nutuklarını türkçe verseler, insan "Ne hoş bir hareket!" diyecek. Yahut, tören Amerikada yapılsa da bizim Bakanlar ingilizce konuşsalar, pek ala beğenilecekler. Ama, Türkiye Cumhuriyeti adına, Türkiyede yapılan bir türende imzalanan mukaveleler dolayısıyla ingilizce nutuk vermenin mânasını anlamak kabil değil dir. O kadar kabil değildir ki, töreni takip eden Türk gazeteciler sonradan Türkiye Cumhuriyetinin Bakanlarını bulmuşlar ve "Yahu, ne söylediniz! Türkçe tekrarlayıverin de yazalım" demek zorunda kalmışlardır.

Şovenlik zerrece hoş ve makbul bir hareket tarzı değildir. Bu mecmua da her şeyle suçlandtrilabilir, şovenlikle suçlandırılamaz. Ama insaf edilsin! Müslüman mahallesinde salyangoz satmak da biraz fazla amerikanlık olmuyor mu?

Hele, Milli Birlik İdaresindeki Türkiyede!.

Demir - Çelik anlaşması imza, töreni
Şampanyalar patladı

Dış finansmana gelince, bunu da zorlu Dışişleri Bakanı kendine has maharetiyle yoluna koyacak ve ikinci Demir - Çelik tesislerinin açılmasını, sağlayacaktı. Zorlu Bakan bu hususta gerekli temaslarda bulunmuştu. Sözlerine bakılırsa, herşey tamamdı. Yeter ki iç finansman tamamlansın. D.P. nin mantar milyonerleri şükran borçlarını parmaklarıyla ödesinlerdi.

İş Bankasının şahane salonu ortasına yerleştirilmiş yeşil çuha masanın etrafındakiler bu mutlu günü şampanyalarla kutlamışlar ve hemen arkasından, V.C. ne giren zengin iş adamlarının listeleri zamanın D.P. borazanı -borazan olmayan gazete pek azdı- gazetelerde yayınlanmıştı.

İşte kısa saçlı, şen şakrak Amerikalının nüktelerle süsleyip yaptığı ve İkinci Demir - Çelik İşletmesinin kurulmasıyla ilgili konuşmanın başı buradan geliyordu. Arada sâdece küçük bir fark vardı: Yüzde onlar!

Töreni Bay Yüzde On Yassıadada gazetelerden okuduğunda muhakkak ki pek fazla üzülmüş, pek fazla kederlenmiş olacaktı. Hani iş iyi işti ve pek öyle fazla zahmetli de değildi. Hele Bay Yüzde On gibi kurt bir komisyoncu için bunlar çocuk oyuncağı sayılırdı. Her şey hazırlanmıştı. Kendisine sâdece yüzdeyi almak kalıyordu. Ne sars ömrü vefa etmemiş, pembe rüyaların kahramanı D şişleri Bakam kendisini Yassıadada buluvermişti.

İşin şekli

Anlaşma eskisinden şekil itibariyle pek farklı değildi. Gene yatırımın büyük bir kısmını dış krediler teşkil ediyor, bâzı yabancı şirketlerin istirakiyle bu para sağlanıyordu. İç finansman bu defa V.C. gönüllüsü milyonerler tarafından yapılmıyordu. İki Devlet teşekkülü 17'şer milyon lirayla , iştirak ediyorlardı. Bunlar Karabük Demir - Çelik işletmeleriyle, Sümerbanktı. Her iki müessese kurulacak yeni tesise eşit şekilde ve oldukça büyük paralarla katılıyorlardı. Geri kalan kısım için bu defa milyoner avına çıkılmamıştı. 11 milyon dolara baliğ olan bu miktar, 500 liralık hisse senetlerinin satışından elde edilecekti. Dış finansman muhtelif şirketler tarafından karşılanacaktı. Tesise iştirak eden şirketler arasında Koppers Westinghouse vardı ki, iştirak miktarı 14 milyon dolardı. Chase İnternational Investment şirketi 5 milyon dolarla katılıyordu. Böylece ikinci Demir -Çelik tesislerinin sermayesi 59 milyon dolara baliğ oluyordu.

Tesislerin inşası Haziran ayında başlıyacak, üçbuçuk yıl sonra bitecekti. Bunun için gerekli paranın taksimi yapılmıştı. 129 milyon dolarlık yardım Beynelmilel Kalkınma İkraz Fonundan temin edilmekteydi. Bu, büyük tesislerin ancak yarısını ikmal edebilecek bir miktardı. Diğer yarısı daha sonraya bırakılıyordu.

Sanayi bakanlığında son günlerde üzerinde durulan tek mesele buydu. Bütçenin ana hatları belli oluncaya kadar yatırımların büyük bir kısmını durdurmuş olan bakanlık bütün gücüyle bu mesele üzerine eğilmiş bulunuyordu. Eh, doğrusu istenirse meselenin ilk adımı yüz akıyla atılmış sayılırdı. İşin bundan sonrası eldeki unu, şekeri, yağı karıştırıp helva yapmağa kalıyordu. Bu da yapılmıyacak şey değildi.

Bir rapor...

Maliye bakanlığının geniş ve havadar salonlarında şampanyalar patlatılıp, yapılacak helva ateşe konurken başkentin pek çok yerinde koltuklarına gömülmüş, ekserisi püro içen kalın enseli adamlar derin derin düşünüyorlardı. Adamların canlarının sıkıldığını anlamak isin öyle pek fazla dikkat etmeğe ihtiyaç yoktu. Alınlarındaki çizgiler herşeyi açıkça ortaya koyuyordu. Kalın enseli adamların hemen hepsi büyük müteahhitlerdi. 27 Mayıstan bu yana alınan kasarlar, büyük müteahhitleri derin düşüncelere garketmisti. Yatırımlar oldu bittiye getirilip, kapatılan dolarcıklara paydos denilmişti. Memleketin şurasında burasında atılan temellerin ardı kesilmişti. Ortada, her önüne gelen yere mala sallıyan meraklı bir Başbakan da yoktu. Eee, hal böyle olunca, elbette ki kaim enseli adamlar hayatlarında ilk defa düşünmek ihtiyacım hissedeceklerdi. Başlanılan işler bitirilecek iniydi? Atılan yığınla temel -lüzumlu, lüzumsuz- öyle bekliyordu. Artık nurlu istikbal teraneleri olmadığına göre bu işlerin elbette bir düzene so-

kulması gerekiyordu. Ama düzen nasıl olacaktı? Nereye kadar işlere devam edilecekti? Kalın enseli adamları düşündüren işte bu nedenlerdi.

Ne var ki, bu zatların alınlarım kırıştıran, korkulu rüyalar görmelerine sebep olan durum, zannettikleri kadar vahim değildi.İşlere devam edilmesi kararlaştırılmış, ancak bunların ehemmiyet derecelerine göre sıraya konulması uygun görülmüştü. Bu sebeple kurulan Planlama Dairesi geniş bir rapor hazırlıyordu. Raporun bir kısmı bitmiş, geniş etüdler neticesi bâzı sonuçlara varılmıştı. Plana göre, öncelikle ele alınacak konular hakikaten mevcuttu. Zaruri yatırımlar yapmak gerekiyordu. Bunların birinci sırasını, İç Anadolunun istihsal gücünü arttıracak küçük çaptaki barajlar teşkil etmekteydi. Başlanılan bu barajların bitirilmesi birkaç bakımdan faydalıydı. Evvelâ bunlar, küçük işlerdi ve bir çırpıda bitirilebilirdi. Sonra, mali külfet bakımından, yarım kalmaları bitirilmelerinden daha fazla masrafı gerektiriyordu. Böylece, İç Anadoluda zirai istihsalin artmasında büyük faydalar sağlıyacağı tahmin edilen bir iki küçük çaptaki barajın tamamlanması kararlaştırılmış oldu. Raporda bunların öncelikle ele alınması istenmekteydi.

Bunların yanında, raporda önemli bir noktaya daha işaret edilmekteydi. Herşeyden evvel Türkiyenin kalkınmasında büyük rol oynıyacak yatırımlara ehemmiyet verilmeliydi. Rapor, Dicle ve Fırat üzerinde yapılacak ve her iki nehrin sularını konini altına alarak Doğuda birkaç büyük ovayı sulayabilecek çapta bir baraja ihtiyaç olduğunu belirtmekteydi. Gerçi bu yeni bir düşünce değildi. Uzmanlar bunu DP. iktidarına defalarca anlatmışlardı. Ancak, düşük iktidar başları yapılacak masrafı temin edilecek oy miktarlarına göre hesapladıklarından fikre pek itibar etmemişlerdi. Halbuki böyle bir barajın temin edeceği sulama gücü Doğudaki çeltik istihsalini birkaç misli arttıracak, pamuk ziraatini akıl almaz şekilde geliştirecekti.

Barajın, Almanyadan sağlanacak krediyle yapılması kararlaştırıldı. Bu hususta çalışmalara başlanmak üzereydi.

Raporun ikinci kısmında, Türkiye için uzun vadeli yatırımlara gidilmesi gerektiği, gerekçeleriyle açıklanıyordu. Yatırımlara bu prensip esas tutularak devam edilecekti. Ancak rapor, uzun vadeli yatırımların semereleri alınıncaya kadar ufak tefek finansmanlara girişilmesi lüzumunu çeye büyük külfetler tahmil etmezdi. Ya küçük sanayi?

Rapor herşeyi inceden inceye tetkik edip bâzı sonuçlara varmıştı. Büyük sanayiin kalkınması yanında, da belirtmişti. Bunlar da esasen bütyokolması tehlikesi içinde bulunan küçük sânayi de düşünülmüştü. Küçük sanayi desteklenecek ve kalkınması için lüzumlu kredinin temini yoluna gidilecekti.

Sanayi bakanlığında üzerinde önemle durulan bir mesele daha vardı ki, Bakanından en küçük mamuruna kadar herkes bu meseleyle ilgileniyor ve tahakkuku için gerekli çalışmalara katılıyordu. Bu, köylünün yazın olduğu gibi kışın da istihsal unsuru olarak kalması dâvasıydı. Bunun tek çâresini uzmanlar, köylerdeki küçük el sanatlarının geliştirilmesinde buluyorlardı. Böylece köy kahvelerinin papuçları dama atılacak ve birçok kötülüklerin de kökü kazınmış olacaktı. Meselenin halli tak bir şeye ihtiyaç gösteriyordu, O da, istihsal için pazar bulmak...

Bakanlık bu mahzuru önlemek için kooperatiflerin kurulmasına taraftardı. Gerçi kooperatif lâfı köylü için pek hoş bir laf değildi. Köylü vatandaş arasında nedense bu kelime bir umacı gibi karşılanıyordu. Ama, yapılacak başka bir şey de yoktu. Kışın istihsal edilen malın pazara nakemeğin en kısa zamanda değerlendirilmesi ancak bu şekilde mümkündü. Böylece köylerdeki gizli işsizlik önlenecek ve köylü vatandaşın emeği kolaylıkla değerlendirilecekti.

Yalnız, işin güç tarafı köylerdeki münakaleyi sağlamaktı. İşte bunun içindir ki Bakanlık, programı, ilerde büyük faydalar sağlıyacak bir yatırım şekline soktu. Köyleri bir araya toplıyacak köy merkezleri kurulacaktı.

Ancak, milyarlara bakan böyle bir proje şimdilik bir hayaldi.

SÜMERBANK
EN GÜZEL, EN SAĞLAM
EN UCUZ KUMAŞ
SÜMERBANK'TA
EN BÜYÜK İKRAMİYE
ŞANSI GENE
SÜMERBANK'TA
İNAP
HULUSİ
İSTANBUL

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Cezayir

Söz milliyetçilerin

Geçen haftanın son günlerinde Fransada ve Cezayirde, De Gaulle'ün iki aydır hazırladığı bir referandum yapıldı. Prensiz Devlet Başkanı, iki aydır bütün Cezayir meselesinin Çözümünü bu referanduma bağlıyor, yaptığı gezilerde, konuşmalarda Fransızlarla Cezayirlilerden, soracağı soruyu "evet' diye cevaplandırmalarını istiyordu. De Gaulle'ün, Fransızlarla Cezayirlilerin "evet" demelerini istediği soru şuydu: Cezayirde Fransaya bağlı, fakat kendine has özellikleri olan ayrı bir Cezayir Hükümetinin kurulmasına taraftar mısınız?

Referanduma giden günlerde eğer bütün siyasi liderler De Gaulle gibi düşünselerdi, Fransız halkı "evet"le "hayır" arasında bir seçim yapmakta güçlük çekmiyecekti. Halbuki De Gaulle'ün Cezayir konusundaki niyetinin öğrenilmesiyle her kafadan ayrı ses çıkması bir oldu, Fransızlar kime kulak vereceklerini şaşırdılar. Ordudan ayrılmış emekli generallerden, politik itibarlarını yitirdikten sonra bütün ümitlerini Cezayir konusunda takındıkları uzlaşmaz tavıra bağlamış eski şöhretlere kadar bütün sağcılar, Fransızlardan, De Gaulle'ün sorusunu "hayır" diye cevaplandırmalarını istiyorlar, ayrı bir Cezayir Hükümetinin kurulmasının Cezayirin Fransanın elinden çıkması demek olacağını söylüyorlardı. Düşünceleri başka olmakla beraber, soruya verilecek cevap üzerinde aşırı sol da aşırı sağla birleşmişti. Asın solcu siyasî liderler Cezayir meselesinin çözümü için Fransaya bağlı, fakat kendine has özellikleri olan ayrı bir Cezayir Hükümetinin kurulmasını kâfi görmüyorlar, tek Çıkar yolun Cezayire derhal bağımsızlık vermek olduğunu iddia ediyorlardı. Sağla solun arasındaki partilerin banları üyelerini istediği oyu kullanmakta serbest bırakıyor, bazıları da "evet" demelerini öğütlüyordu. Meselâ Sosyalist Partisi, De Gaulle'ün durumunun sarsılmasının herkesten çok ordunun ve sağa partnerin aşırı unsurlarının işine yaramasından korkarak, üyelerinden müsbet oy kullanmalarını istemişti.

De Gaulle'ün sorusu karşısında Cezayirin durumuna gelince, Cezayire kendi geleceğini kararlaştırma hakkının tanınmasına şiddetle karsı koyan Cezayir Fransızlar! "hayır demeyi iyice akıllarına koymuşlardı. Müslüman halk ise Milli Kurtuluş Cephesi tarafından referandumu boykot etmeye davet edilmişti.

Silâhların gölgesinde

Diğer Fransız ordusu işe karışıp yerli halkı silâh zoruyla sandık başına götürmemiş olsaydı, müslümanların Millî Kurtuluş Cephesinin çağrısına uyarak evde oturacaklar naşüphe yoktu. Nitekim büyük şehirlerdeki müalümanlar geçen kaftanın son günlerinde yapılan referandumda oy kullanmamayı tercih ettiler, buna karşılık ellerine hür Cezayir bayrağını alarak sokaklarda gösteriler yaptılar. Tabii paraşütçüler bu fırsattan faydalanmayı ihmal etmediler, işleyen silâhlar yirmisekiz yerliyi daha hürriyet şehidi yaptı. Fakat kasaba ve köylerdeki yerliler Fransız silâhlarına karşı koyamadılar, sandık başlama gitmekten kaçınamadılar. Sandıklardan çıkan aylar, ister istemez, "evet" oluyordu. Diğer yandan Cezayirli Fransızların bir kısmı da oylarını De Gaulle'ün istediği gibi kullanmışlardı.

Fransadaki oylamanın sonucuna gelince, aşırı liderlerin bütün gürültülerine rağmen Fransız halkı De Ga-

İNSAN YIĞINAKLARI

Dünyanın en kalabalık on şehrinin hangileri olduğu bir merak konusudur. Bunların zaman zaman sırada yer değiştirmesi ise, meraka arttıran bir diğer husustur. Nitekim, son yapılan istatistikler Tokyoyu Londranın ve New York'un başına geçirmiştir, listede Yeni Meksikonun veya Sao Polonun -Brezilya- bulunmalı şüphesiz pak çok kimseyi şaşırtacaktır.

Dünyanın en kalabalık on şehri ve bunların nüfusları aşağıdadır:

1 —	Tokyo	*(9.102.929)*
2 —	Londra	*(8.222.340)*
5 —	New York	*(7.781.984)*
4 —	Şanghay	*(6.204417)*
6 —	Moskova	*(5.082.000)*
6 —	Yeni Meksiko	*(4.924.500)*
7 —	Pekin	*(4.140.000)*
8 —	Buenos Ayres	*(3.703.400)*
9 —	Sao Polo	*(8.680.000)*
10 —	Şikago	*(8.550.404)*

Görülüyor ki Paris veya Berlin artık listeye dahil değildir. Yukardaki resim, yeni şampiyon Tokyoya aittir.

ulle"ün sorusunu "evet" diye cevaplandırmıştı. O pazar günü sandık başına gidenlerin sayısı çok yüksek olmuş, listede ismi yazılanların yüzde yetmişbeşi oyunu kullanmış, oyunu kullananlarla yüzde yetmişbeşi de "evet" demişti. Bu sonuç Fransız halkına artık Cezayirin ayrı bir ülke olduğunu, kendisine has bir idaresi bulunması gerektiğini anlamaya başladığını açıkça gösteriyordu,

Referandumun ortaya koyduğu gerdeklerden bir ikincisi de, bazı koyu milliyetçi subaylar bir tarafa bırakılırsa, Fransız ordusunun De Gaulle'e bağlı kalacağının anlaşılmasıydı. Cezayirde yerli halkı sandık başına götüren askerlerin hepsi, halkın "evet" demesini istemişti. Ordunun Cezayirin Fransız kalması tezini destekliyeceğini sananlar, bunun üzerine büyük bir hayal kırıklığına uğradılar.

Değişen ve değişmeyenler

İşin aslına bakılırsa geçen pazar günü yapılan referandumun sağladığı en büyük fayda da, ordunun durumunun anlaşılması ve Fransız halkının De Gaulle'e verdiği güven oyunu yenilemesi oldu. Yoksa referandumun yapılmasından sonra, Cezayirin durumunda değişen birşey yoktu. Cezayirdeki oylama Fransız silâhlarının gölgesinde yapıldığı halde yerli halkın yüzde kırkı Millî Kurtuluş Cephesinin sözünü dinlemiş, oyunu kullanmamıştı» Bu, Milli Kurtuluş Cephesinin kuvvetini açıkça ortaya koyuyor, Cezayir halkının gerçek temsilcisi olduğunu gösteriyordu.

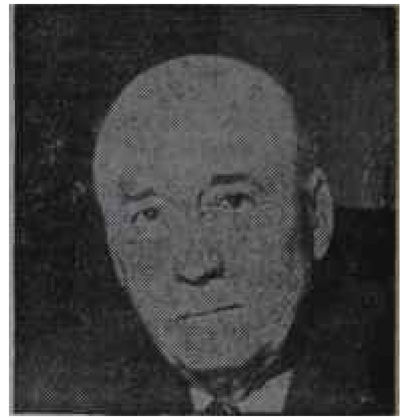
Halbuki De Gaulle, referandumdan önce olduğu gibi referandumdan sonra da, bu gerçeği kabul etmeye hiç mi hiç istekli görünmüyor, Cezayir milliyetçileri ısrarla bağımsızlık almadan silahları bırakmıyacaklarını söyledikleri halde Cezayirin bağımsızlığını halâ ateşin kesilmesine bağlıyordu. Böyle olunca da Cezayir meselesinin nasıl çözüleceği, geçen pazar günü yapılan referandumun sonucuna rağmen, hala zihinlerde bir soru olarak takılı duruyordu.

AKİS'in şimdiye kadar durmadan söylediği gibi, Cezayir meselesinin çözümüne giden tek yol, De Gauile ne derse desin, Milli Kurtuluş Cephesi ile Paris Hükümeti arasında, ama yalnız ateş kesilmesi konusunda değil, meselenin her yönü üzerinde yapılacak görüşmelerden geçiyordu. De Gaulle bu gerçeği ne kadar geç kabul ederse Fransa bu işten o kadar zararlı çıkacaktı. Fransız idarecileri demirin tavında dövüleceğim unutmamalı, Fransız halkı De Gaulle'e verdiği güven oyunu bir kere daha yenilemişken hemen görüşmelere girişmeliydiler.

Belçika

Grevden çarpışmaya

Geçen haftanın başlarında, ispanyanın Sevüla şehrinden gelen bir uçak Brüksel hava alanına inerken, alandan şehre giden yollarda da olağanüstü güvenlik tedbirlerinin alınmış olduğu görülüyordu. Köşebaşları atlı polisler tarafından tutulmuş, yol boyunca otomatik tüfekli askerler dizilmişti. Bütün mesele, Sevüla'dan gelen uçaktan inecek iki kişiyi

"MESLEĞİM POLİTİKACILIKTIR"_____Amerikan politikasında bir meşhur "Mr. Sam" vardır. Bu, Temsilciler Meclisinin Başkanı Sam Rayburn'dür. Başkan Rayburn 1961 in başında 79. yaşını tamamlamıştır. Üstad, yaş günü dolayısıyla verdiği demeçte, alaturka hiç bir hisse kapılmaksızın "Ne kadar kalabilirsem o kadar kalacağım. Zira, başkanlığı seviyorum" demiş ve politikacılığı nasıl meslek olarak seçtiğini, daha o tarihte kendisine hangi hedefi tâyin ettiğini tatlı tatlı anlatmıştır.

"— Teksas Meclisine girmek ve oranın başkanı olmak istiyordum. Sonra, elimden gelirse, niyetim buraya gelmek ve buranın başkam olmaktı!"

Sam Rayburn hakikaten 1907 'de Teksas Meclisine girmiş ve 1911'de oranın başkanı olmuştur. 1918'te Amerikanın Temsilciler Meclisine seçilen Rayburn 1950'de ikinci hedefini de gerçekleştirmiş ve Amerika Temsilciler Meclisinin başkanlığına getirilmiştir.

79'luk "Mr. Sam" bütün hislerini açık açık söylemektedir. Doğum günü münasebetiyle yapılan törende mesut, sıhhatli ve Tanrı müsaade ettikçe daha nice nice doğum günlerini kutlamaya hazır olduğunu belirtmiştir. "Hayat benim için büyük, tatlı bir hikâye oldu" demiş, "tekrar Başkan seçilmiş olmak beni bahtiyar etti" diye devam etmiş ve ömrü boyunca başına gelenlerden memnun bulunduğunu saklamamıştır.

Mesleğinin politikacılık olduğunu söyleyen ve hedefini dosdoğru bildiren bu açık sözlü, komplekssiz ihtiyara hayran kalmamak kabil mi?'

o günlerde Belçikanın her tarafında gösteriler yapan grevcilerin eline düşürmeden Saraya ulaştırabilmekti.

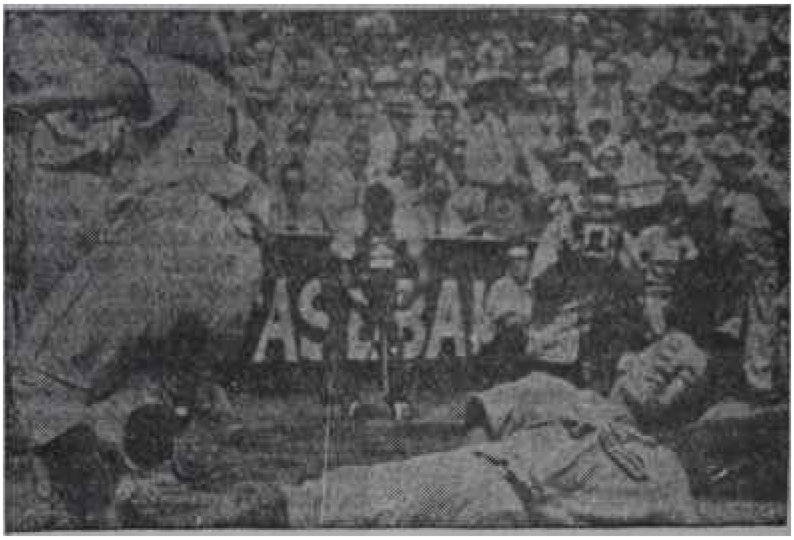
Gerçekten, o gün Sevilla'dan gelen uçakta Belçika Kralı Baudouin ile Kraliçesi Fabiola vardı. Yeni evli genç taçlılar, Sevilla'ya balaylarını geçirmek üzere gitmişlerdi ve bu ayın sonundan önce Belçikaya dönmeyi düşünmüyorlardı. Halbuki daha halaylarına başlıyalı iki hafta bile olmadan Belçikada durum karışmış ve genç evliler çarçabuk Brüksele dönmek zorunda kalmışlardı.

Belçikada durumun karışmasına sebep, işçilerin giriştiği bir grev olmuştu. İlk bakışta grevin, Sosyal Hristiyan - liberal koalisyona başkanlık eden Başbakan Gaston Eykens'in Parlâmentoya verdiği, bâzı mail tedbirler alınmasını derpiş eden bir kanun tasarısı üzerine çıktığı görülüyordu. Kongonun elden gitmesinden sonra Belçika bütçesinde beliren açığı kapamak için, Eykens Hükümeti, devlet giderlerinde 200 milyon dolar kadarlık bir kısıntı yapmak, vergileri de 100 milyon dolar kadar yükseltmek İstiyordu. Çoğunluğu Sosyalist partisine oy veren Belçikalı işçiler, bunları kendi hayat şartlarında büyük bir bozukluk yaratacak tedbirler olarak görmüşler ye tasarının kanunlaşmasını önlemek için greve başlamışlardı.

Aslında, Belçika durumunu yakından takip edenler için, Belçikalı işçilerin Sosyal Hristiyan - Liberal koalisyondan uzun zamandır memnun olmadıkları, Başbakan Eykens'in almak istediği son tedbirlerin işçilerin sabrını taşıran son damla olmaktan öteye gitmediği aşikârdı. İşçiler iki yıldır Eykens Hükümetinin İşçi haklarını korumaktan uzak olduğunu ileri sürüyorlar ve yerini bir sosyalist idareye bırakmasını istiyorlardı. Halbuki Eykens'e göre de, Belçika işçileri arasında böyle düşünenler çoğunlukta değillerdi. Sosyal Hristiyan Partisine bağlı bazı sendikalar, Hükümeti desteklemeye devasa ediyorlardı. Eykens'in bu sözlerinde gerçek payı olduğa grev başlayınca ortaya çıktı. Sosyal Hristiyan Partisine bağlı sendikalar sosyalistlerin bütün çağrısına rağmen greve katılmaya yanaşmıyorlardı. İşte bütün gürültünün sebebi de buydu. Grevciler, işe devam eden işçileri -gerekirse zor kullanarak- kendilerinden yana geçmeye mecbur etmeye çalışıyorlar, sözlerini dinlemiyenleri dövüyorlar, çalışmaya devam eden iş yarlerini taşılıyorlardı.

Şu satırların yazıldığı sıralarda Belçika Parlâmentosu, sosyalistlerin bütün protestolarına rağmen Eykens'in almak istediği tedbirleri kanunlaştırmış bulunmaktadır.

Kasap et derdinde koyun can derdinde

Bir beyzbol maçı
Derdin büyüğü bu ise..

Amerika, Küba ile münasebetlerini kesti. Hâdise, yeni yılın en mühim meselelerine gebe. Amerika kıtası, komünist dünyanın bir sıçrama tahtasını sinesinde barındıracak mı? Zira, ciddi ya da şantaj, Fidel Castro Washington hükümetinin Kübaya karşı bir istilâ hazırlığı içinde bulunduğunu haykırıyor ve kendisine destekler, yani hamiler arıyor. Tabii bu işin gönüllüsü Sovyet Rusyadır. Zaten, biraz da Amerikan hükümetinin hataları yüzünden Fidel Castro'yu kucağına kolaylıkla düşürebileceğini sanan Kremlin Kübaya karşı son derece dostane davranmakta, ona yardımlar yapmakta, silâh vermektedir. Münasebetler kesilince Amerikanın Kübada sahip olduğu meşhur üsün akıbetinin ne olacağı da henüz meçhul.

Vaziyet bu ya, şimdi Amerika için de, Küba için de hâdisenin an aktüel tarafını ne teşkil ediyor dersiniz? Amerikanın beyzbol takımlarında yer alan ve halen Kübada bulunan Kübalı oyuncuların durumları! Küba, kendi tebasının Küba topraklarını terketmesini yasak etmiş bulunuyor. O takdirde, Amerikan takımlarının Kübalı beyzbolcuları lig maçlarına katılamayacaklar. Ama bu lig maçları da en heyecanlı devresinde. Ne yapmalı? Yapılacak şey, Amerikan takımlarının Kübalı beyzbolcularına Amerikaya, Küba ile diplomatik münasebetlerini kesmiş bulunan Amerikaya gitmeleri için müsaade vermekten ibarettir. Ama, ihtilâlci Fidel bunu yapar mı?

İhtilâlci Fidel, bunu yapmıştır. O kadar iş ve bunca karışıklık arasında Kübalı beyzbolcuların Amerikan takımlarındaki yerlerini almaları sağlanmış, bunlara çıkış vizasının verileceği bildirilmiştir. Bunun esaslı sebebi, Kübada da Amerikan beyzbol liginin, Amerikadakine eş bir alakayla takip edilmekte oluşudur. Amerikaya karşı çıkan Fidel Castro, kendi milletinin spora -ve kumara- duyduğu alakaya karşı gelememiş, diplomatik meseleleri bir kenara iterek bir noktada rakibiyle mutabakatını ilân etmiştir. Kübalı beyzbolcular, Havanada Amerikan menfaatlerini temsil eden İsviçre elçiliğine başvurarak çıkış vizalarını alabileceklerdir.

Kan kokusu bütün burunları doldurabilir. XX. asrın mutlak hakimi spor, sözünü geçirecek, hükmünü yürütecektir. Muinle Minoso, Pedro Kamos ve Camilo Pascual -bunlar Amerikan beyzbol takımlarının en şöhretli üç Kübalı oyuncusudur- ligde yerlerini alabileceklerdir ya, üst tarafı Amerikalılar için de, Kübalılar için de sâdece diplomatların düşünecekleri meseleden İbaret kalmaktadır.

S A N A T

H a b e r l e r

Sergiler

Geçen hafta içinde Türk - Amerikan Derneğinin alt ve üst salonlarında aynı samanda iki resim sergisi açıldı. Alt salondaki sergi Ankara Güzel Sanatlar Cemiyeti üyelerinindi. Salonun her yanı tıka basa resimle doluydu. Resimler klasik tarzda çalışmalardı.

Üst kattaki salonda ise Amerikalı sanatçı Carole Palmerston'un suluboya resim sergisi vardı. Mrs. Palmerston birbuçuk yıl önce Türkiyeye gelmiştir. Eşi mimardır. Biri kız olmak üzere, üç çocuğu vardır. Bundan önce, "Pasadena Art Museum", "Greek Theater", Tower", "Duncan - Vail" galerilerinde Sergiler açmıştır. Greek Theater'da açtığı suluboya resim sergisinde "en iyi suluboya armağanı"m, Tower galerisinde açtığı sergide de yağlıboya resimler için verilmekte olan "Best in Show" armağanım kazanmıştır. Bu seferki sergisi Türkiyeden çeşitli manzaraları tesbit etmektedir. Bir yabancı gözü ve fırçasıyla muhtelif memleket manzaralarının tesbit edilmiş olması, «erginin belli başlı özelliklerindendir. Sanatçı, genellikle kenar mahallelerimizin görünüşlerini tesbite çalışmıştır.

Her iki sergi de aynı gün ve saatte açıldığı için bir süre sonra iki serginin davetlileri yer değiştirdiler. Bu yer değiştirme daha çok Mrs. Palmerston'un lehine oldu.

Ankara Güzel Sanatlar Cemiyetinin sergisinde açılış münasebetiyle limonlu votka ve limonata vardı. Ayrıca, her sergide adet olan, ordövr... Mrs. Palmerston'un sergisinde ise, misafirlere şampanya İkram ediliyordu. Köfteler, sigara börekleri, midyeler, Amerikan sigaraları vs... Şampanyalım alabildiğine bol, ordövrün çeşitli ve bitmez oluşu, Ankaralı resimseverleri kendiliğinden üst kattaki salona çekti. Resimseverler, geç vakte kadar yeyip içmekten, resimleri gezmeğe fırsat bulamadılar.

Vaktin ilerlemiş saatinde sergiden çıkan bir sanatçı grubu, tadı damaklarında kalan şampanyanın, köftelerin, böreklerin sözünü ede ede yoruyorlardı. Yolda, sergiye gelememiş bir başka sanatçıya rastladılar. Sanatçı sordu:

"— Sergi nasıldı çocuklar?"

İçtiği şampanyadan gözleri hafifçe büzülmüş, yediği köftelerle böreklerden de miğdesi bir hayli şişmiş nüktedan ve sevimli bir şair hemen cevabı kondurdu:

"— Çok güzeldi, kaçırdın. Nefis bir şampanya, nefis köfteler, ondan da nefis börekler, ondan da... Çok güzeldi sergi."

Formül aranıyor

Hikâyeci Nezihe Meriçin son bir haftadır sesi çıkmıyordu. Yâni konuşamıyor, çok zaman derdini işaretlerle anlatıyordu. Önceleri üşütme sanıldı. Ama aradan bir hafta geçmesine rağmen sesi açılmayınca işin içinde başka işler olabileceği düşünüldü. Çünkü, ateşi yoktu. Dost Yayınevine geliyor, sergilere gidiyor, Sanatseverler Klübüne devam ediyordu. Bu ses kısıklığı işi uzayıp ta, inandırıcı bir açıklama da yapılmayınca eş dost bu konu üzerinde düşünmeğe başladılar. Nezihe Meriç de, "sadre şifa" bir cevap veremiyor, boynunu büküyor, "Bilmem ki. Kısıldı işte." diyordu. Sonunda Sunullah Arısoy bir sebep buldu. Sanatseverlerde toplanılmıştı. Arısoy:

"— Bu, Salim Şengilin bir oyunudur arkadaşlar. Nezihenin sesini kısmanın çâresini bulmuş!" dedi.

Bir köşede oturan Salim Şengil, göz ucuyla Nezihe Meriçe bakıp kıs kıs güldü. Memnun bir hâli vardı. İlhan Berk, Salim Şengilin bu hâlini görünce, kurtuluşun Şengilin elinde olduğuna iyice inanmış olmalı ki, boynunu büktü, son derece yürek paralayın bir sesle:

"— Ne olursun Salimciğim" dedi, "şunun formülünü bana da versene, ne olur?"

Tanınmış bir Piyanist

Türkiye Göz Bankası Derneği yararına konserler vermek üzere Polonyalı ünlü piyanist Mme. Haline Özerney - Stefanska Ankaraya gelecektir. Hazırlanan programa göre sanatçı, ilk konserini 17 Ocak Salı

Carole Palmerston
Şampanyalı sergi

günü saat 20.30'da Devlet Operasında Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası eşliği ile verecektir. Bu konserde Beethoven'in 2 ve Chopin'in 1 numaralı piyano konçertoları çalınacaktır.

Mme. Stefanska, 19 Ocak perşembe akşamı Sanatsevenler Klübünde şerefine tertiplenecek bir partide bulunacak ve 21 Ocak cumartesi günü saat 16'da yine Devlet Operasında bir Chopin resitali verecektir.

Ünlü piyanist 1955 yılında da Ankaraya gelmiş vs konserler vermiştir. 1949 yılında Varşovada yapılan Chopin Konkurunda birinciliği almıştır. Dünyada Chopin'in eserlerini en iyi çalan bir kaç sanatçıdan biri olarak kabul edilen Mme. Haline Czerny - Stefanska'ın bu sefer vereceği konserler de büyük bir ilgiyle beklenmektedir.

Filmcilik

Patronluğa doğru

Amerikan sinemasında son yıllarda başgösteren, yıldızların da şirketler kurarak patron olmaları ve kendi hesaplarına filmler çevirmeleri hareketinin bir başka çeşidi, çok önceleri Türk sinemasında da vardı. "Darülbedayi - Türk sineması" münasebetleri gitgide gelişmiş ve Canide Sonkülar, Refik Kemaller, Halûk Sarıcalar bir ara bağımsız film şirketleri kurmuşlardı. Türkiyedeki iç pazar daha çok bir kaç büyük şirketin elinde bulunduğundan, kurulan bu bağımsız şirketler kısa ömürlü oldu, iyi kötü bir kaç film çevirdikten sonra kendiliğinden ortadan çekiliverdi. Sinema oyuncularının şirketler dışında şirket kurarak patron olmaları, herşeyden önce kurulmuş şirketlerin patronlarını kızdırıyordu. Oyuncular, iş ve arkadaşlık münasebetlerine güvenerek çevrelerindekileri büyük bir rahatlıkla filmlerinde kullanıyorlar, böylece hem filmleri ucuza mal ediliyor, hem de filmler tanınmış oyuncularla doldurulmuş oluyordu.

. Geride bıraktığımız 1960 yılında Türk sineması yeni patronlaşmalara sahne oldu ve büyüklü küçüklü rejisörlerle oyuncular sinemada patronluk yolunu tuttular.

En küçük patron

Bunlar arasında Muzaffer Aslan oyunculuk ve rejisörlükten; Memduh Ün, Arşavir Alyanak, Türker İnanoğlu rejisörlükten; Ali Erdal, Orhan Günşiray da oyunculuktan patronluğa geçtiler. Her birinin iş gücü başka başka olan bu oyuncularla rejisörler yeni yeni filmlerle piyasaya çıkıyorlar, arkalarından başka oyuncu ve rejisörleri de sürükleyeceğe benziyorlardı. Gerçekten de öyle oldu. Sinemamızın iki Ünlü sanatçısı, Ayhan Işıkla Feridun Karakaya -Cilâlı İbo- birleştiler ve bir şirket kurdular. Her iki sanatçı da seyirci tarafından son derece tutulan ve filmleri hâsılat rekorları kıranlardandı.

Patronlar arasına en son karışanlar Küçük Zeynep Değirmencioğlu -Ayşecik- ile oyuncu Ahmet Mekin ve rejisör Nuri Ergün oldu. Üç sanatçı bir araya gelip "Er Film "i kurdular. Zeynep Değirmencioğlu "Ayşecik" filmleriyle umulmadık şekilde Zeki Müren filmlerinin de üstünde bir iş yapmış, son olarak da 1961 yılında yeni bir firmaya çevireceği tek bir film için 150.000 lira gibi astronomik bir rakamla anlaşma imzalamıştı. Geçen yıla kadar sinemamızdan en yüksek parayı alma ve en yüksek iş yapan filmleri çevirme rekorunu elinde tutan şarkıcı Zeki Müren, birinci "Ayşecik"le yüksek iş yapmak rekorunu, üçüncü film için imzalanan anlaşma ile de yüksek para alma rekorunu küçük Zeynep Değirmencioğluna kaptırmış oluyordu.

En küçük patron Zeynep Değirmencioğlu, Ahmet Mekin ve Nuri Ergünle şirket kurmaya karar verdiğinde ortada 150.000 lik bir anlaşma henüz yoktu ve ortaklaşa çevrilecek filmin senaryosu da küçük yıldızın babası Hamdi Değirmencioğlu tarafından yazılmış, çevrilme hazırlıklarına başlanmıştı. "Altın Kalpler" adım taşıyacak olan bu yeni filmde, Ahmet Mekin baş erkek rolünü oynayacak, karşısına da günün en tutulan kadını Muhterem Nur çıkarılacaktı. Mekin, sinemaya iki yıl önce girmişti. Muzaffer Tema ile Ayhan Işılan Amerikada, Fikret Hakanın da askerde bulunması, seyircilerle prodüktörlerin gözlerini Mekin üzerine çekti. Ahmet Mekin aynı yıl içinde 10'dan fazla film çevirdi ve adını kolaycacık duyuruverdi. Daha sonra bir büyük firmayla anlaşmaya giren oyuncu, firmanın yanlış tutumu yüzünden iki yıl film çeviremedi ve unutulma tehlikesiyle karşı karşıya geldi.

Üç ortaklı yeni şirket, Zeynep Değirmencioğlunun astronomik bir rakamla anlaşma imzalaması karşısında bir duraklama geçirdi. Küçüğün yeni anlaştığı şirket, başka hiç bir firmanın çevireceği filmde Zeynep Değirmencioğlunun gözükmesini ve oynamasını istemiyordu. Birinci ve ikinci anlaşmalar ortadaydı. Ortak olduğu şirkette gerçi küçük Değirmencioğlu "Ayşecik"lerde olduğu gibi bütün filmin yükünü omuzlarında taşmayacaktı, orta uzunlukta bir rolü vardı. "Altın Kalpler"de rol aldığı takdirde film, Zeynep Değirmencioğlunun adına da dayanarak iş yapma şansını bir çeşit garanti altına almış ölüyordu. Film ne olursa olsun "Ayşecik"in ününden istifade ederek durumunu rahatlıkla sağlama bağlıyacaktı.

Üçüncü "Ayşecik"i çevirecek şirketle, üç ortaklı Değirmencioğlunun şirketi arasında bu yüzden bir anlaşmızlık çıktı. Büyük şirket 150.000 lik astronomik ödeme ücretine güvenerek aynı yıl içinde, büyük - küçük ne olursa olsun, Zeynep Değirmencioğlunun herhangi bir İkinci filmde oynamasına razı değildi. Fakat kızı adına babasının imzaladığı üç ortaklı şirketle de yapılmış bir anlaşma vardı. 1961 yılında küçük "Ayşecik"in hem kendi başına, hem de bir üçüncü

YAŞLI VE ÇÖKMÜŞ — Bu kadını tanımak pek öyle kolay olmasa ererek. Ama resme biraz dikkatle bakarsanız eski çağın büyük yıldızı Greta Garbo'yla bir benzerlik bulmanız mümkündür. Evet, bu yaşlı ve çökmüş kadın Greta Garbo'dur. "Kraliçe Christine"lerin, "Ninochca"ların üzerinden yıllar geçti, Garbo hayranları da **orta** yaşlılığı çoktan aştılar. Garbo, perdeden ayrıldığından bu yana insanlardan kaçmakta, küskün ve esrarlı havasını hâlâ sürdürmektedir.

büyük flimde oynayıp oynamıyacağı bu günlerde kesin olarak anlaşılacak ve suyun altında devam eden çekişme su yüzüne çıkacaktır.

F i l m l e r

"T e p e d e k i O d a"

Son yıllarda İngiliz sinemasında yeni bir çıkış için kapıları , zorlayan "Kızgın Kuşak" gençleri, ilk zaferlerini Tack Clayton'ın kişiliğinde ve filmi "Room At the Top - Tepedeki Oda"yla kazandılar. Bu zorlama Ve zafer, Cavalcanti'nin "bizim filmlerimiz şimdi kontratlarla yapılıyor, bu ülkede film yapmalı artık bir artistik serüven olmaktan çıkmıştır. Hele gençlere kendilerini gösterme fırsatı hiç kalmadı" dediği geleneksel, kendini yenileme gücünü lüzumsuz bazı teknik denemelerle Çoktan tüketmiş bir sinemaya karşı başkaldırmanın sonucuydu.

Fransız "Teni Dalga" denemeciyle ortam, genç kuşaklarca çoktan yaratılmış yeni bir sinema özlemi, 1959 İngilteresinde "Tepedeki Oda" ve "Look Back in Anger - Öfke" ile kendisine bir yol açıverdi. Bu zorlamayla endüstri geleneklerinden bütün bütüne dönmüş değildir ama, sımsıkı' kapalı kapılar artık aralanmıştır.

Rejisör Jack Clayton daha Önce armağan alan tek bir kısa film "The Bospoke Overcoat - Ismarlama Palto"yu çevirmişti. "Tepedeki Oda" onun ilk uzun metrajlı filmidir. Birinci kısa metrajlı filmine karşı çıktığı ikinci uzun metrajlı filmiyle büyük bir rejisör olup olmadığını ortaya koymuş değildir. Yalnız, bütün film boyunca güzeli Ve sağlamı verme çabasındaki kişiliğini göstermiştir.

Clayton'ın insanları

Konunun alındığı John Braine'in romanı, meselâ Theodore Dreiser'in "An American Tragedy - Bir Amerikan Fâciası"nda anlattığına çok yalandır. Her iki roman ve film kahramanının "yeryüzünde en iyi ve sıkıntısızca yaşamak için güneşte bir yer" dedikleri yüksek kata çıkmayı kuran meteliksiz işçinin serüveni birdir. Dreiser'den Eisenstein'in ilgi duyup senaryosunu yazdığı, George Stevens'n "A Place in the Sun - İnsanlık Suçu"yla gerçekleştirdiği konuda koyu bir materyalizm yorumunda yanlışa düşüş ve mutluluğu kendi adına aramalar sonu doğan büyük yeniliş gösterilmektedir.

Clayton da işe ikinci Dünya Savaşındaki bir esir kampından dönen bir genç adamla -Laurence Harvey- girişiyor. Joe Lampton, yakalanmasından bırakılmasına kadar kamptan kaçmaya teşebbüs etmemiştir. Savaşı kendi savaşı saymamıştır. Sonunda tatlı canından başka kaybedeceği hiç birşeyi yoktur. Niçin onu da başkaları adına bile bile ateşe atayım, diye düşünmektedir. O, bencil ve yalnızdır. Savat sonrası dönüşünde Kuzey İngilterenin bir endüstri şehri olan Warnley'e yerleşiyor. İçindeki bunaltıcı kat çelişmezlikleri Lampton'ı sık sık sert çatışmalara sürükleyecektir. Clayton'ın kusursuz bir başarıyla sürdürdüğü bölümler bu bölümlerdir. Gözünü yukarlarda bir yere- dikmiş genç Lampton, AB sonra bir endüstricinin yeni yetişme kızıyla -Heather Sears-, Ömrü boyunca dostluğa ve gerçek aşka susamış yaşlıca ve evli bir kadın -Simone Signoret- arasında kalakalıyor. Güzel kızın getireceği rahatlık ve zenginlik bir yanda, yüreğinin bütün doluluğuyla askım sunan parasız ve yaşlıca kadın bir yandadır.

Toplumsal öz

Böylece "Tepedeki Oda", bir toplumsal özün yanısıra -genç ile evli kadın arasındaki aşk bölümüyle- ferdi bir serüvenin de filmi olmaktadır. Clayton, ustalardan Visconti'nin "Senso - Günahkâr Gönüller"inden, Mann'in "Rose Tattoo - Düğme Gül" ünden çok daha başarılı bir seks dramım verebilmektedir. Amacına varabilmek yolunda olmazı olur yapan Lampton, sonunda kendi kişiliğiyle başbaşa kalınca büyük tehlikeyi görüyor, engellemeye kalkışıyor ama bu gayreti boşunadır. Gerçekler, değişmez sonucu hazırlamıştır.

"Tepedeki Oda", toplumsal biz sarsıntıyı, yerine "oturmamışlığı ve daha çok karşılıklı güvensizliği anlatıyor. Kadrodaki oyuncular, Clayton' m bu isteğine uygun bir oyunla reji* sörü desteklemektedirler.

S P O R

Güreş

Acı haber

Bitirdiğimiz haftanın ilk günüydü. Ankaralılar yeni bir haftaya başlamanın heyecanı içindeydiler. Yürekleri karartacak, gözleri yaşlarla dolduracak haber henüz çoklarınca duyulmamıştı. Sabah gazeteleri çeşitli haberlerle doluydu. Neden sonra, birinci sayfaların daha çok alt kısımlarında, tek sütunla verilmiş kara haberi görebildiler. Gözlerine inanamıyorlardı. Yaşar Doğu ölmüştü ha? İnanılacak gibi değildi! Rahatsızlığından bile kimsenin haberi olmıyan koca şampiyon nasıl olurdu da birdenbire gözlerini yumardı?

Haber bir bomba tesiri yarattı. Spor sayfaları açılıyor, telefonlar harıl harıl çalışıyor, herkes haberin doğruluk derecesini anlamağa çalışıyordu. Yaşar Doğu. bir anda günün adamı olup çıkmıştı. Fakat ne yazık ki haber doğruydu: Dünya güreş şampiyonu Yaşar Doğu ölmüştü. Ani bir kalp krizi, koca pehlivanı hayat sahnesinden alıp götürmüştü.

Yaşar Doğu çoktanberi kalbinden şikâyetçiydi. Hele son birkaç yıldır rahatsızlığı iyice artmıştı. Bütün ikazlara rağmen doktora gitmiyordu. Belli ki koca güreşçi, hastalığa bile yenilmek istemiyordu. Fakat yenilmez adam, pazar günü saat 17.45 sıralarında yenildi ve bunu şikayetsiz kabul etti. Ankara Hastahanesine giden ambulans, o dakikadan, itibaren koca güreşçiyi değil, artık onun soğumuş vücudunu taşıyordu. Bütün uğraşmalar, çabalar boşunaydı. Ondan, Türk spor tarihine bıraktığı altın sayfalarla, yetiştirdiği sporculardan başka birşey kalmıyacaktı.

Ağlayan şampiyon

"geninle böyle mi ayrılacaktık? Bana dargın mı gidecektin?"

Yaşar Doğunun cenaze merasiminden bir sahne

Ecelin tuşa getirdiği şampiyonun son turnesi

Bu, geçen hafta salı *günü* durmadan ağlayan Celâl Atikin her dakika tekrarladığı sözdü. Yanında bulunan Gazanfer Bilge de Atik gibi gözyaşlarını tutamıyordu. Çünkü geçen dakikalar, kendilerini şampiyonluk arkadaşlarından biraz daha uzaklaştırıyor, sâdece hatıralarıyla başbasa bırakıyordu. Ağlayan yalnız Atik, yalnız Bilge değildi. Yaşar Doğunun ardından onbinlerce insan gözyaşlarını tutamamışlardı.

Töreni başından sonuna kadar takip eden Millî Birlik Komitesi üyelerinden Tümgeneral Sıtkı Ulay, Kurmay Binbaşı Suphi Gürsoytrak, Kurmay Binbaşı Mehmet Özgüneş, büyük şampiyonun ölümüne ençok üzülenlerdendiler. Bilhassa Gürsoytrakın, çok yakından tanıdığı Doğunun ardından akıttığı gözyaşları, kimsenin gözünden kaçmıyordu. Hele Doğunun naaşı stadyomun önüne getirilip hazırlanmış bulunan bir güreş ringine konularak saygı duruşuna geçildikten sonra üzüntü daha da arttı.

Nihayet ayrılık saati geldi. Yaşar Doğu, gözyaşlarının en şiddetlendiği anda, saat 15 de Şehitlikte toprağa verildi. Beden Terbiyesi Genel Müdürü Bekir Silâhçılar, teselli edecek bir konuşma yapmak istiyordu, fakat buna imkân var mıydı? "Türk gibi kuvvetli" sözünü dünyanın her köşesinde kabul ettiren, Türk milletine sayısız şampiyonluklar kazandıran, güreşimizin ve güreşçilerimizin sembolü haline gelen koca şampiyon Yaşar Doğu nasıl unutulabilir, üzüntüler ne ile giderilebilirdi? Doğu, yine eller, omuzlar üstünde götürülüyordu. Fakat bu götürülüş öncekilerine hiç benzemiyordu. Alkışa alışık eller, bu kere gözyaşlarını silmek için kalkıyordu. Şimdi herkesin gözünde Doğunun dünya şampiyonlukları, olimpiyat şampiyonluğu canlanıyor, şeref kürsüsünün birincilik mevkiinden hiç inmeyen örnek güreşçinin hatıraları bütün açıklığıyla zihinlerde geçit resmi yapıyordu.

Doğuyu tanıyanların, durumunu iyi bilenlerin bütün kaygıları Doğu ailesinin haliydi. Çünkü, Yaşar Doğu şampiyonluklarını, olimpiyat birinciliğini kazanırken, memleketimize şampiyon güreşçiler yetiştirirken işini gücünü bir kenara bırakmış, herşeyini güreşe vermişti. Bu sebepten beş çocuğuna bir kahvehane ile ödenmesi çok güç bir borç bırakıyordu. Evet, Yaşar Doğu çeşitli yerlere ve kimselere tam 60 bin lira borçluydu. Ailesinin şimdilik bu borcu ödemesi imkânsızdı. Çoğu bankalara olan bu borçların kapatılması için ilgililerin teşebbüse geçmeleri bekleniyordu. Nitekim öyle oldu. Doğunun borçları ödenecekti. Teşebbüsün derhal başlaması gerçekten sevindiriciydi. Ayrıca Doğu için bir kampanya açılması da uygun görüldü. İyi biliniyordu ki bu kampanyaya Doğuyu tanıyan, seven, alkışlayan veya adım duyan herkes seve seve katılacaktı.

Yaşar Doğunun ani ölümü bütün dünyada büyük üzüntü uyandırdı. Güreşleriyle, efendiligiyle bütün dünya sporseverlerini hayran bırakarak haklı bir şöhret yapmış olan Doğunun ölüm haberini alan milletler ve tanınmış güreşçiler, bu acıyı paylaştıklarını telgraflarla bildiriyorlardı.

SÜMERBANK
SÜMERBANK KUMAŞI
GİYEREK
SÜMERBANK'TA HESAP
AÇTIRARAK
PARANIZ BİRİKİR
ŞANSINIZ ARTAR
İHAP HULUSİ
İSTANBUL